

Tallinna Ülikool
Kommunikatsiooni Instituut

Getter Orusalu

VÄLJARÄNDE KUJUTAMINE ERR
UUDISTEPORTAALIS 2014. AASTAL

Magistritöö

Juhendaja: Barbi Pilvre

Kaasjuhendaja: Sigrid Kaasik-Krogerus

Kaitsmisele lubatud:

Tallinn 2015

Autorideklaratsioon

Mina Getter Orusalu (sünnikuupäev: 01.10.1988)

1. olen koostanud magistritöö iseseisvalt. Teiste autorite uurimistööd, olulised seisukohad kirjandusest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.
2. annan Tallinna Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Väljarände kujutamine ERR veebiportaalis 2014. aastal (lõputöö pealkiri eesti keeles), *Emigration in Estonian Public Broadcasting website in year 2014* (lõputöö pealkiri inglise keeles), mille juhendaja on Barbi Pilvre ja kaasjuhendaja Sigrid Kaasik-Krogerus, säilitamiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu repositooriumis.

3. olen teadlik, et punktis 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Töö autor: _____

allkiri, kuupäev

Töö on kaitsmisele lubatud.

Juhendaja: (ees- ja perekonnanimi, teaduslik kraad) _____

allkiri, kuupäev

Kaitsmine toimub Tallinna Ülikooli Kommunikatsiooni Instituudi magistritööde kaitsmiskomisjoni avalikul koosolekul 3-4. juunil 2015. aastal kell 10:00 Tallinnas, aadressil Narva mnt 25.

Resüme

Ülikool Tallinna Ülikool	Instituut Kommunikatsiooni Instituut
Autor Getter Orusalu	
Pealkiri Väljarände kujutamine ERR uudisteportaalil 2014. aastal.	
Õppekava Ajakirjandus ja meediakommunikatsioon	Tase Magistritöö
Kuu ja aasta Mai 2015	Lehekülgede arv 79+1
<p>Kokkuvõte</p> <p>Antud magistritöö eesmärgiks oli analüüsida, kuidas on Eesti Rahvusringhäälingu veebiportaal uudised.err.ee 2014. aastal kajastanud väljarändega seotud teemasid ning millised diskursused artiklites esinevad.</p> <p>Empiiriliseks materjaliks valiti Eesti Rahvusringhäälingu uudisteportaal, sest rahvusringhääling omab ühiskonnas tugevamat, usaldusväärsemat ja vastutusrikkamat rolli kui erakanalid. Kokku oli analüüsitavaid artikleid 21. Andmeid analüüsiti kriitilise diskursusanalüüsiga.</p> <p>Tulemused näitasid, et väljarände teemadel kirjutatud tekstid sisaldavad palju mitmesuguseid varjatuid ja varjamataid diskursusi. Tihtipeale räägiti justkui väljarändest, kuid tegelikult räägiti hoopis teistest teemadest. Kõige tugevamad esinenud diskursused olid hirmutamise, mure eestluse ja tuleviku pärast, lahkujate ning ka võimulolijate süüdistamine ning meie-nemad identiteedi kujundamine.</p> <p>Seega näitasid tulemused, et väljarände teemalised artiklid kannavad endas mitmeid diskursusi, mis konstrueerivad antud teemast hoopis iselaadi tähenduse ja kuvandi.</p>	
Märksõnad Väljaränne, diskursusanalüüs, ERR, meediateksti analüüs, meedia	
Säilitamise koht Tallinna Ülikool, Kommunikatsiooni Instituut	

Abstract

University Tallinn University	Institute Institute of Communication
Author Getter Orusalu	
Heading Emigration in Estonian Public Broadcasting website in year 2014	
Curriculum Media and Mass Communication	Level Master
Month and Year May 2015	Page Count 79+1
<p>Abstract</p> <p>The purpose of the present master's thesis was to analyze how has the Estonian Public Broadcasting website uudised.err.ee reflected the subject of emigration in year 2014 and what kind of discourses were present in the articles.</p> <p>The Estonian Public Broadcasting site was chosen for empirical research because the society sees it more trustworthy and reliable compared to the private broadcasting channels. 21 articles were investigated and critical discourse analysis was used to analyze the data.</p> <p>After analyzing the results it was found that the texts about emigration contain many different kinds of hidden and unhidden discourses. Often it seemed that the subject of the article was emigration while actually whole range of other subjects were discussed. Four most common discourses were found. There was frightening, concern about Estonian identity and its future, also accusing of the people who leave the country and the people in the government and lastly forming an opinion on the identity of "us versus them".</p> <p>In conclusion it was found that the articles written about emigration have a lot of discourses, which construct a different meaning and image to the given subject.</p>	
Keywords Discourse, media, media analyze, Estonian Public Broadcasting, emigration	
Place of Preservation Tallinn University, Institute of Communication	

Sisukord

AUTORIDEKLARATSIOON

RESÜMEE

ABSTRACT

SISUKORD

SISSEJUHATUS

1. ÜHISKONDLIK TAUST	9
1.1. VÄLJARÄNDE PÕHJUSED	10
1.2. VÄLJARÄNDE PÕHJUSED EESTIS	11
1.3. EESTI VÄLJARÄNDE AJALUGU	11
1.4. VÄLJARÄNNE STATISTILISELT	12
1.5. RÄNDE STATISTILISED VÄLJAKUTSED	15
1.6. VÄLJARÄNDE ERINEVAD SEISUKOHAD.....	17
2. TÖÖS KASUTATUD TERMINID	18
3. TÖÖ TEOREETILISED LÄHTEKOHAD.....	19
3.1. MEEDIAŽANRIDE OLEMUS JA TÄHENDUS	20
3.2. MEEDIA SISU UURIMISE OLULISUS	22
3.3. KAS MEEDIA PEEGELDAB VÕI MOONUTAB REAALSUST?	27
3.4. MEEDIAL ON MÄRKIMISVÄÄRNE MÕJU.....	31
3.5. ERR'I USALDUSVÄÄRSUS JA OLULISUS	32
4. METODOLOOGIA	33
4.1. UURIMUSE EESMÄRK, UURIMISKÜSIMUS JA VALIM.....	33
4.2. KRIITILISE DISKURSUSANALÜÜSI SISU JA OLEMUS	35
4.3. LOOMULIKUSTAMINE	37
4.4. MEEDIATST	38
5. EMPIIRILISE MATERJALI ANALÜÜS	40
5.1. ESINENUD DISKURSUSED, NENDE NÄITED JA VÕIMALIKUD TÄHENDUSED:	40
5.2. AJALINE ANALÜÜS EHK MILLAL JA KUI SAGEDASTI ON ERR-S VÄLJARÄNDEST RÄÄGITUD?.....	49
5.3. MEEDIATEKSTI ŽANRIDE JA KANALITE ANALÜÜS.....	50
5.4. MIS ROLLIDES SÖNASAAJAD/-VÕTJAD ON?	50
5.5. SOOLINE ERINEVUS - KES SAAB SÕNA?.....	51
5.6. PEALKIRJADE ANALÜÜS.....	52
5.7. FOTODE JA PILDIALLKIRJADE ANALÜÜS	54
5.8. ANALÜÜSI KOKKUVÕTE.....	55
6. DISKUSSIOON	57

KOKKUVÕTE

KASUTATUD KIRJANDUS

LISA A

Sissejuhatus

Antud magistritöös analüüsin, kuidas on Eesti Rahvusringhäälingu veebiportaal uudised.err.ee 2014. aastal kajastanud väljarändega seotud teemasid ning millised diskursused artiklites esinevad.

Inimesed tarbivad meediat igapäevaselt, ammutades sealt informatsiooni, viies end kurssi arvamusiidrite mõtetega ning toites niiviisi ka oma igapäevaseid meedia tarbimisega seotud rituaale. Levinud on arusaam, et meedia kajastab tõde, on objektiivne ning reaalsuse peegeldus. Antud töö lähtub konstruktivistlikust meediakäsitlusest, mille kohaselt on meedia mitmes loomisprotsessi astmes täis konstruktsioone ja kallutatust. See, millest väljaandes kirjutatakse, mis fookusega ja kui suurelt millelegi tähelepanu pööratakse, missugust pilti juures kasutatakse ning mida pildiallkirjaks pannakse, on kõik konstruktsionistlik. Meedia koosneb valikutest ja need valikud leiavad aset igal meedia loomise hetkel. Lahkheli tekibki auditooriumi arvamuse ja meedia loomise tegeliku protsessi vahel. Ehk teisisõnu meedia on konstruktivistlik, peegeldades kultuurikonteksti ja meedia tegijate arusaama reaalsusest ja tõest, kuid auditoorium võtab enamasti meedia sisu tõe ja reaalsusena. See annab meediale võimu mõjutada inimeste arusaamu, käsitledes teemasid teatud fookusest kallutatult ja meedia oma või kellegi teise kasu huvides.

Väljaränne on teema, millest räägitakse pidevalt ja läbi meediakajastuse mõjutatakse ka inimeste arvamust, suhtumist ja hinnanguid sellesse. Viimastel aastatel on väljarände teemadel Eestis aina rohkem sõna võetud. Seda on kindlasti mõjutanud Euroopa Liidu (2004) ja Schengeni viisavaba ruumiga (2007) liitumine ning viimane majanduskriis (2009). Nende tegurite tõttu on hoogustunud nii välja-kui ka sisseränne.

Töö eesmärgiks on uurida, millised on empiirilises materjalis kogutud artiklites esinevad varjatud ja varjamatud diskursused ning analüüsida, kuidas võivad need diskursused mõjutada inimeste ja ühiskonna arusaamu väljarände olulisusest.

Töös võrdlen ka statistilisi andmeid väljarändest ja 2014. aastal meedias esinenud artiklitest välja tulnud diskursusi. Analüüsin, kas esinenud diskursused peegelduvad ka statistilistest andmetest ehk kas väljaränne on nõnda suur ja murettekitav probleem, nagu meedia seda näitab.

Olen ise konstruktivistliku maailmapildi pooldaja, samamoodi olen ma viimased kümme aastat tegelenud aktiivselt ajakirjandusega, luues alateadlikult erinevaid diskursusi ja hoiakuid läbi oma tekstide. Mind paelub mõte uurida seda, et millised on teatud teemaga seotud varjatud ja varjamatud diskursused, mida auditooriumile läbi meedia edastatakse. Usun, et suurem osa inimestest ei tarbi meediat kriitiliselt, vaid võtavad üsna tõesena ja reaalsuse peegeldusena seda, mida kuulsid-lugesid-nägid. Seetõttu tundub mulle, et rahvusliku ringhäälingu roll meediamaaastikul üldiselt on eriti oluline. Kannab ju see meedium erilist usalduse, vastutustundlikkuse ja objektiivsuse rolli. Siiski olen veendunud, et meedial on äärmiselt raske olla üdini objektiivne ning seda enam on huvitav analüüsida, milliseid diskursusi ERR's väljarände teema kohta leida on.

Töös käsitletakse Denis McQuaili massikommunikatsiooniteooriat ning selgitatakse, mis on tema hinnangul massikommunikatsioon, selle mõju, roll, võim ning miks peaks üldse meedia sisu uurima. Meedial on suur võim ja mõju ning seoses sellega ka vastutus, eriti just sisu ja selles kanduvate tähenduste ees. McQuail toob välja ka informatsiooni kvaliteedi olulisuse ja reaalsuse kajastamise tähtsuse.

McQuaili massikommunikatsiooniteooria lähtub sellest, et meedia peaks kajastama objektiivselt tõde ja peegeldama täit reaalsust. Norman Fairclough näitab aga meediaprotsesside valikulisust ja võimusuhteid detailsemalt, leides, et meedia ei peegelda tegelikkust, vaid hoopis loob sellest omi versioone ning need on tugevalt seotud tootjate ühiskondliku positsiooni, huvide ja eesmärkidega. Ka Stuart Halli lähenemine leiab, et meediatekstid on kõike muud kui objektiivsed, olles mitmes erinevas loomise etapis konstruktivistlikud, täis valikuid ja otsuseid.

Meedia mõjutab ühiskonda, seda nii indiviidi kui ka rahvuslikul ja ka rahvusvahelisel tasemel. Seetõttu on kriitiliselt meediat analüüsides huvitav jälgida, et millised on erinevate teemadega välja tulevad diskursused. Need mõjutavad alateadlikult inimeste suhtumist tekstis käsitletud teemasse, võides kallutada probleemi olulisust, suurust ja

kõmulisust just sinna suunda, kuhu meedium ise soovib. Tihtipeale pannakse eriti just erameedias artiklitesse mahlakaid omadussõnu, mis võrstsitavad teksti ja muudavad selle ehk põnevamaks ja lihtsamini loetavaks, kuid tahes-tahtmata kannab iga sõna tekstis ka mingit tähendust. Nii võib inimestel jääda justkui tõene pilt reaalsusest ja objektiivsest tõest, kuid tegelikkuses on kogu tekst konstrueeritud ühe või mitme inimese poolt, olles vaid tõlgendus reaalsusest. Meedia mõju on kahtlemata igal tekstil ning igas tekstis on ka diskursused. Nii moodustatakse sotsiaalne maailm läbi kasutatud keele ehk läbi selle, kuidas me asjadest räägime. See viis mõjutab seda, millist ühiskonda me loome ja mida siin väärtustame ja põlgame. (Machin ja Mayr 2012) Ka Fairclough (2005) ütleb, et erinevad diskursused panustavad jõuliselt sotsiaalse elu (taas)tootmisele. Seetõttu ongi antud teemat oluline uurida, et olla teadlik esinevatest diskursustest ning mitte lasta meedial end nõ pimesi mõjutada.

1. Ühiskondlik taust

Väljaränne on tegevus, mille käigus isik asub alaliselt elama uude riiki perioodiks, mis on või eeldatavalt on vähemalt 12 kuud, olles eelnevalt alaliselt elanud teises riigis (Tammur 2013). Sisseränne on väljarände vastand ehk riiki elama asumise tegevus. Sageli räägitakse meedias ka välisrände ehk lühemalt rändesaldost, mis on sisse- ja väljarännakute arvu vahe aastases perioodis. Kui välja liigub vähem inimesi kui sisse, siis on tegemist positiivse rändesaldoga, kui aga välja rändab inimesi rohkem kui riiki elama asub, siis on rändasaldo negatiivne.

Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupank (EBRD) kohaliku valuuta ja kapitaliturgude arendamise juht, eestlane André Küüsvek ütles suvel 2014 Paides toimunud Arvamusfestivalil (Nael 2014, uudised.err.ee), et “rännet tuleb vaadata kolme osapoole vahel: riik, kust rännatakse, riik, kuhu rännatakse ja inimene selle keskel”. Nii käsitletaksegi selle teemaga seoses erinevaid osapooli, tuues sisse rändavad inimesed ja riigid, keda nad oma vastavalt siis sisse- või väljarändega mõjutavad. Erinevad artiklid ja käsitlused lähtuvad oma sõnavõttudes ja seisukohtades erinevatest vaatepunktidest, mis varieeruvad nende kolme peamise rolli vahel.

Väljaränne sisaldab endas mitmeid erinevaid arusaamu, probleeme ja kajastamise ning analüüsimise võimalusi. Näiteks on võimalik keskenduda sellele, kuidas väljarännet pidurdada või kuidas pidurdada rahvaarvu vähendamist. Kuigi mõlemad on väljarändega rohkem või vähem seotud, siis on probleemipüstitus ja fookuspunkt erinevad. Väljarände pidurdamine keskendub Eestis elavate inimeste siin hoidmisele, kuid rahvaarvu vähendamise üks meetmetest on väljarände küsimuse lahendamine. Teiste meetmetena käib sinna alla näiteks sisserände ja sündimuse suurendamine ning suremuse vähendamine.

Samuti räägitakse väljarändest seoses nõ kvaliteetse rahva osakaalust kogu rahvastikust, pidades “kvaliteetse” all silmas siis konkreetset maal elavat rahvastikku. Täpsemalt lähenetakse sellele valdkonnale rändasaldot analüüsides ehk vaadates, kas välja rändavad riigi kodanikud või võõramaalased ning millises suhtes on sisserändajad. Ühelt poolt võib väljaränne oht olla, aga kui välja rändavad võõramaalased, siis võib kodanike

osakaal kogu rahvastikust tõusta. Sama on ka sisserändega - kui välja rändavad välismaalased ja sisse pigem riigi kodanikud, siis muutub kogu rahvastiku osakaal justkui kvaliteetsemaks ehk rohkem ühe kultuuri, rahvuse ja keele põhisemaks. Seetõttu ei pruugi välja-ega sisseränne olla üheselt sildistatavalt hea ega halb.

1.1. Väljarände põhjused

Inimesed rändavad erinevatel põhjustel ning kindlasti on need erinevad vastavalt sellele, kus piirkonnajaos elatakse, milline on ühiskondlik tase ja arenguetapp ning millised väärtused piirkonnas on. Kui vaadata eelkõige Euroopat, siis võib öelda, et kõige sagedamini on väljaränne seotud majanduslike (liiga kallis elamine, hakkama saamise raskused), poliitiliste (inimestele vastumeelsed valitsemisviisid, juhtivate jõudude liiga radikaalsed lähenemised, sõjad, ebaturvaline riigi olukord), usuliste (tagakiusamine, mitte tolereerimine), perekondlike (elukaaslaste leidmine, teises riigis elavad sugulased) või töö (töökoha kaotus, ametialase spetsiifika vajaduse puudus, ümberõpe) aspektidega. Aina laienevad võimalused arenenud ühiskonnas muudavad noorte seas välisriigis õppimise väljarände üheks põhiliseks osaks.

EBRD kohaliku valuuta ja kapitaliturgude arendamise juht, eestlane André Kүүsvek ütles suvel 2014 Paides toimunud Arvamusfestivalil (Nael 2014, uudised.err.ee), et “ränne on osa vabadusest, mida ei tahaks piirata”. Sama arvamust jagas Arvamusfestivalil ka Swedbanki Group Treasury juht, eestlane Helo Meigas: “Väljaränne toimub nagunii ja väljarände piiramine tähendab vabaduse piiramist” (Nael 2014, uudised.err.ee). Seda, et igal inimesel on endal õigus valida, kus riigis ta elada soovib, peetakse arenenud ühiskondades väga loomulikuks inimõiguseks, kuid see pole alati nii olnud. Ka praegusel ajal on maailmas küllalt riike, kus inimesed ei saa vabalt välja-ega sisse rännata või rahumeelselt kodukohas elada, pidades taluma sunniviisilist väljarännet.

Väljarände põhjuste hulka on ajalooliselt kuulunud lisaks töökoha vahetuse soovile või välismaalasesse armumise põhjusele ka palju suuremad ja tõsisemad aspektid. Näiteks liikumine mujale, sest kliima on muutunud varasemas elukohas elamiskõlbmatuks; toitu napib või joogivesi pole enam kvaliteetne; samuti on rahvaste rände põhjuseks olnud

usulised ja kultuurilised koondumised ning erimeelsused. Loomulikult on nii Euroopa sisest kui ka mandritevahelist rändamist juba aastatuhandeid mõjutanud lisaks kliimale ja kultuurile ka sõjad ning tagakiusamised.

1.2. Väljarände põhjused Eestis

Keskendudes eelkõige Eestile, siis võib väljarände ajaloolisi põhjuseid jagada laias laastus kaheks - vabatahtlik ning sunniviisiline väljaränne. Viimase alla kuuluvad küüditamised, mobiliseerimised, tagakiusamine ning erinevad võimud, mis on Eesti väljarännet tugevalt mõjutanud mitmeid aastatuhandeid. Vabatahtlik väljaränne on seotud eelkõige paremate elamistingimuste, sugulaste juurde asumise ning põnevamate töö- ja õppimisvõimaluste otsimisega. Ka põgenemine on seotud sunniviisilise väljarändega, sest tegemist pole vabatahtlikult teise riiki elama asumisega. Kui aastakümneid tagasi lahkuti arenenud riikides vabatahtlikult pigem rahulikuma elu leidmise eesmärgil, siis tänapäeval on samade piirkondade peamisteks lahkumiste põhjusteks paremad töö- ja palgatingimused ning kõrgem elatus- ja haridustase mujal.

1.3. Eesti väljarände ajalugu

Ajalooliselt on Eesti väljarännet mõjutanud peamiselt erinevad sõjad, olles põhjuseks nii sunniviisilisele kui ka vabatahtlikule väljarändele. Näiteks pärast esimest maailmasõda mobiliseeriti Vene armeesse Eesti alalt üle 100 000 mehe. Pärast sõda ning Eesti iseseisvumise järel muutus rahvastiku ränne aina hoogsamaks. Kümned tuhanded eestlased pöördusid tagasi kodumaale, aga samal ajal lahkusid paljud tasakaalukama elu leidmiseks ka välismaale. Kuigi 1930. aastate alguse statistika andmeil oli sel ajal rändes olnud inimeste arv 200 000 - 260 000 inimest aastas, siis oli rändesaldo aastatel 1923-38 negatiivne vaid ligi 6200 inimesega. See näitab, et lisaks suurele väljarändele toimus ka tohutu sisseränne.

Teise maailmasõja ajal põgenes Saksamaale hinnanguliselt umbes 42 000, Rootsi umbes 25 000 ja Soome 5000-6000 inimest. Suur osa eestlastest jäi seoses piirimuutustega elama Vene NFSV territooriumile. Eestist välja rännanud rahvas asendus aga Nõukogude sõjaväelaste ja tsiviilisikutega, keda sel ajal saabus Eestisse hinnanguliselt

umbes 130 000. Teise maailmasõja aastad olid väljarännete buumiajaks. Tuhanded eestlased lahkusid kas Nõukogudepoolseid repressioone kartes või viidi nad väevõimuga itta. Eestist väljarändamine asendus sõjajärgsetel aastatel intensiivse sisserändega NSV Liidu teistest piirkondadest. (Eesti Entsüklopeedia, 2015)

Eesti sunniviisilist väljarännet on mõjutanud ka massilised küüditamised. Juuniküüditamise (14.06.1941) käigus deporteeriti üle 10 000 inimese. Märtsiküüditamise (25.03 1949) käigus aga üle 20 000 inimese. Alates 1956. aastast lubati küüditanuid tagasi Eestisse ning see tõstis märgatavalt ka sisserändajate näitajaid.

Sõjajärgsetel aastatel oli rändesaldo ülisuur, kuid migrantide paigastumine vähene. Ehk teisisõnu kinnistus Eestis vaid väike osas sissesõitnuist. Rändasaldo oli stabiilne aastatel 1956-85, jäädes umbes 30 000 inimese juurde aastas. Sisseränne pidurdus järsult aastatel 1986-90, kuid rändesaldo jäi endiselt 7510 inimesega positiivseks. (Eesti Entsüklopeedia, 2015)

Viimase 25 aasta jooksul on Eestis olnud kaks suurt väljarändelainet. Üks neist oli 1991-1995, mil välja rändas üle 85 tuhande inimese. Teine suurem väljarände laine toimus pärast Euroopa Liiduga liitumist 2004. aastal ning sai hoogu juurde 2009. aasta majanduskriisist. Praeguseks on olukord stabiliseerunud ning statistikaameti rahvastikuprognoozi kohaselt hakkab välisränne lähisaastatel vähenema seoses aktiivses rändees (20-39-aastased) rahvastiku vähenemisega (Statistikaamet, 2015). Kuigi viimaste aastate põhjal võib öelda, et väljaränne on hakanud stabiliseeruma ning sisseränne suurenema, siis on Statistikaameti põhjal veel vara öelda, kas möödunud aastal, 2014, toimunu tähendab juba senise välisrändetrendi muutust.

1.4. Väljaränne statistiliselt

Eesti rändeandmed on lünklikud ja üsnagi umbmäärased ning hinnangulised. Eesti Statistikaamet hakkas linnalistesse asulatesse sisse-ja väljakirjutamise aadresslehtede talongide andmeid statistiliselt töötleva 1946. aastal ning maa-asulate omi alles 1955. aastal. (Eesti Entsüklopeedia, 2015) Pärast seda, kui Nõukogudeaegse rahvastiku registreerimise süsteemi enam edasi ei kasutatud, tekkis auk ka statistilistesse

andmetesse, sest inimestel polnud kohustust oma elukohta Eestis registreerida. Aastatel 1990-2005 puudus toimiv süsteem ning seetõttu langes 15 aasta jooksul saadud Eesti rahvastiku rände-ja elukoha andmete usaldusväärsus märgatavalt.

Alates 2004. aasta maikuust on Eestisse sisserännanud välismaalasel kohustus oma elukoht registreerida ja alates 2005. aasta maikuust peavad seda tegema ka kõik Eesti elanikud. See kohustus on parandanud rändeandmete kvaliteedi paranemist, sest nüüd näitavad andmed täpsemalt ja tõsemalt ära tegelikkuses toimuvat. Välismaal elavate ja töötavate inimeste arvu määramiseks kasutatakse Eestis peamiselt kahte andmeallikat: Eesti Statistikaameti poolt kogutavat rändestatistikat ja Eesti tööjõu-uuringut. (Tarum 2014)

Sisse-kui väljarände puhul vaadatakse nii üldarvu, kuid võimalik on hinnata eraldi ka rahvuseid (kas sisse ja välja rändavad oma riigi kodanikud või teiste riikide kodanikud), vanuseid (millises vanuses inimesed kõige rohkem liiguvad) ning ka seda, kas liigutakse üksi või perega, mis haridustasemega inimesed enim rändavad ning millised on populaarsemad sihtriigid väljarännakul.

Statistikaameti rändestatistika põhineb rahvastikuregistri elukoha registreerimise andmetel. Väljarändest on hakatud rääkima aina rohkem pärast Euroopa Liiduga liitumist 2004. aastal ning Schengeni viisavaba ruumiga liitumist 2007. aastal. Avardunud võimalused elada, õppida ja töötada väljaspool Eestit on suurendanud eestlaste väljavoolu kodumaalt ja vähendanud rahvaarvu, muutes välisrände mitmeid aastaid järjest negatiivseks. (Statistikaamet, 2015)

Statistikaameti kohaselt oli üldine väljaränne 2006. aastal 5527 inimest ning 2014. aastal 4600 inimest. Aastatel 2011-2013 on väljaränne tõusnud üle 6000 inimese/aastas, kuid üldiselt pole väljaränne hüppeliselt tõusnud. Sujuvalt on see 4000 inimese pealt liikunud 5000'le ja seejärel 6000-le, pärast mida algas taas langusperiood ehk 2014. aastal rändas ametlikult välja 4600 inimest. Sisseränne on üldiselt olnud kogu aeg pidevas tõus, kuid 2010. aastal langes see üsna märgatavalt. Seejärel on sisseränne teinud igal aastal erineva tulemuse, olles kord üsna kõrge, siis jälle kaks korda madalam. 2014. aastal oli sisseränne taaskord pea kaks korda madalam kui 2013. aastal. Rändesaldo oli 2006.

aastal, mil andmeid ametlikult taas lugema hakati, suures miinuses (-3293), kuid sellele järgnevad kolm aastat oli see alla -1000nde inimese. 2010-2013 on rändesaldo olnud hüppelises miinuses, ulatudes 2012. aastal lausa üle -3000 inimese. See tähendab, et välja rändas oluliselt rohkem inimesi kui sisse. 2014. aastal oli rändasaldo üle nelja aasta taas alla -2000 inimese, täpsemalt -1700 inimest.

Statistikaamet, tabeli kood RVR03:

Aasta	Sisseränne	Väljaränne	Rändesaldo
2006	2234	5527	-3293
2007	3741	4384	-643
2008	3671	4406	-735
2009	3884	4658	-774
2010	2810	5294	-2484
2011	3709	6214	-2505
2012	2639	6321	-3682
2013	4098	6740	-2642
2014	2900	4600	-1700

Segadusse võib ajada meediast läbi käinud andmed, mis ei ühti alati statistiliste näitajatega. Nii näiteks on Statistikaameti tabeli koodi RVR03 andmetel 2013. aastal Eestist välja rännanud 6740 inimest, kuid ERR uudisteportaalil ilmus 17.01.2014 uudis, mis väidab, et “möödunud aastal (2013- toim.) rändas Eestist välja 10 746 inimest.” Statistikaametist selle kohta järelepäringu tehes sain selgituseks, et erinevuse põhjustab asjaolu, et iga aasta alguses avaldatakse eeldatavad ja esialgsed andmed eelneva aasta statistiliste näitajate kohta, kuid neid andmeid paari kuu jooksul korrigeeritakse. Too 17.jaanuaril 2014 avaldatud pressiteade sisaldaski endas esialgseid andmeid, mis pärast osutusid väljarände arvu koha pealt küll rohkem kui kaks korda väiksemaks. Taoline

info jagamine võib olla inimestele väga eksitav ja kannab endas tugevat sõnumit, tekitades väga selgeid arusaamu väljarände probleemi olemusest ja tugevusest.

1.5. Rände statistilised väljakutsed

Statistikaameti hinnangul teeb rände statistilise uurimise keeruliseks elukohaandmete madal usaldusväärsus. Paljud välja rännanud inimesed võtavad Eestist eemal olekut ajutiselt ning seetõttu ei registreeri end ei Eestist välja ega uude riiki sisse. Tihtipeale on keeruline ka määratleda, et kes-kus elab, kui näiteks elatakse ajutiselt või teadmata ajal välismaal, kuid külastatakse tihti kodumaad. Avatud piirid ja lihtsad reisimisvõimalused võimaldavad inimesel omada mitut elukohta, mis võivad asuda eri riikides. Välja-või sisserände registreerimine on pikk protsess ega toimi üle-öö. See hõlmab endas nii ajalist kui ruumilist määratlust ehk suur hulk inimesi ei lahku päevapealt, vaid suurendavad tasahilju välismaal olemise aega. Tõenäoliselt käiakse pikki aastaid näiteks tööl teises riigis, enne kui end sinna sisse kirjutatakse. Ka tunne, et “ma olen nüüd Eestist lahkunud” nõuab aega. Statistikaamet loeb välja rännanuks inimest, kes on välismaal elanud vähemalt 12 kuud. See määratlus ei pruugi inimese seisukohaga ühtida ning seetõttu elukohaandmetes ümberregistreerimist ei tehta.

Eestist rändas eelmisel kümnendil välja enam kui 40 000 inimest. Piiride avardumine on inimeste riikidevahelist liikumist ja ümberasumist mõjutanud suuresti. Just ümberasumist peavad nii poliitikud kui majandusteadlased üheks lähiaastate suuremaks väljakutseks. Paradoksaalsel kombel on aga Eesti muutunud selle käigus rahvusriigina tugevamaks - väljarände varjus kasvab jõudsalt ka sisseränne. (Oidermaa 2015, uudised.err.ee) See tähendab, et sisserändajatest on suur enamik eestlased, väiksem osa moodustub välismaalastest. Välja rändavad aga rohkem teiste riikide kodanikud ja teistest rahvustest immigrandid. Nii on muutunud Eestis elavate inimeste hulgas eestluse osa suuremaks, muutes ka rahvusriiki tugevamaks.

Rahvastikuteadlane Ene Margit Tiit selgitas (Krjukov 2014, uudised.err.ee), et “ränne on normaalne vaba ühiskonna võimalus.” Eestis on tugevat rännet olnud nii sisse- kui väljapoole, kuid rahvastikuteadlase sõnul on meil väljaränne siiski mingil määral

probleem. Mitte küll rahvaarvu vähenemise, vaid rahvastiku koostise muutumise tõttu. Ene Margit Tiidu sõnul on eriti probleemiks noorte neidude ja naiste väljaränne.

Demograaf Luule Sakkeus on mitmest oma intervjuudes öelnud, et meedias levivad jutud suurest väljarändest on müüt ning see on igati tavaline modernse rahvastikuga kaasas käiv käitumismuster. Hoopis suurem oli väljarände probleem ajalooliselt 19. ja 20. sajandil, kuid praegune on loomulik protsess, mille pärast muret tundma ei pea. Nimelt on praeguse aja inimestel teistsugune väljarände protsess - täieliku äramineku asemel kogutakse paar aastat välismaal kogemusi, teadmisi ning raha ja siis tullakse kodumaale tagasi.

Kuigi demograafide ja rahvastikuteadlaste hinnangul pole Eestil väga suurt põhjust väljarände üle muretseda, siis on poliitikud ja avaliku elu tegelased teist meelt. Ka meedia võimendus antud teema osas on olnud väga suur. Väljarände teemadel võtavad sõna nii tuntud ja austatud poliitikud ja ühiskonnategelased, aga ka ajakirjanikud, aktiivsed kodanikud ning demograafid. Nii on ilmunud meedias mitmeid artikleid, kus muretsetakse nii väljarände, kui ka eestluse ja rahvusluse teemal. Lisaks meedias avaldatud artiklitele on väljarändest korduvalt oma sõnavõttudes, intervjuudes ja kõnedes rääkinud ka praegune Eesti Vabariigi president Toomas-Hendrik Ilves.

Viimaste parlamendivalimiste valguses räägiti väljarändest taaskord elavalt ja aktiivselt. Sõna võtsid mitmed poliitikud ning mõned erakonnadki suhtusid antud küsimuse lahendamisesse tõsiselt. Näiteks hoidis väljarände probleemi ja mure meedias üleval eriti aktiivselt Keskerakond, kes oli selle võtnud ka oma valimiste põhipunktiks. Meedia peegeldas ka tuntud poliitikute väljarände teemalisi sõnavõtte, mistõttu oli sel perioodil meedias väljarändest juttu päris sagedasti.

Teema ühiskondlikku olulisust näitab seegi, et lisaks Statistikaameti korraldatavatele uuringutele antud teemal viib ka Sotsiaalministeerium perioodiliselt läbi väljarändepotentsiaali uuringuid.

Lisaks käivitas Eesti Kaubandus-Tööstuskoda 2010. aasta oktoobris projekti “Talendid Koju”, mille eesmärk oli Eestimaiste tööandjatega kokku viia andekaid noori, kes on

läinud välismaale õppima või tööle. Selle projekti raames ühendasid jõud Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Välisministeerium, rahvusvahelist kolimisteenust pakkuv firma KLG ning rahvuslik lennukompanii Estonian Air. Aastaid räägitud “ajude väljavoolu” aitas pidurdada ka president Ilves, kes oma videopöördumises kutsus üles taastama või värskendama inimestel oma suhet Eestiga. (www.talendidkoju.ee)

1.6. Väljarände erinevad seisukohad

Väljarändest rääkides on mõistlik eraldada kaks peamist ja põhimõtteliselt erinevat seisukohta - riigi ja inimese oma. Inimese seisukohalt on teatud perioodi välismaal elamine kasulik ja hariv, sest õpitakse keelt, teist kultuuri ja saadakse häid kogemusi. Avanenud piirid ja lihtsad võimalused maailma avastada annavad kindlasti hindamatuid kogemusi inimese arengus ja nii enda kui teiste kultuuride tundmaõppimisel. Tänapäeval on juba põhi- ja keskkoolis käivatel noortel võimalus õppida aasta välismaal, sama pakuvad mitmed organisatsioonid ka ülikooli tasemel õppijatele. Lisaks õppimisele pakutakse laialdlaselt ka praktikakohti, mis kõik tulevad inimese individuaalses arengus kasuks.

Riik näeb väljarändega seotud teematikat natuke teise nurga alt. Kuigi arenevad ja uusi teadmisi saavad inimesed tulevad suures pildis ka riigi arengule kasuks, siis on alati oht, et ajutiselt välismaal olevad inimesed jäävad sinna alaliseks. See aga mõjutab kodumaa tööturgu, majandust, maksusüsteemi, tervishoidu ja paljusid muid valdkondi. Just seetõttu on väljaränne pidev ühiskondliku arutelu teema ning riiklikul tasemel püütakse leida mitmeid meetmeid, kuidas väljarännet pidurdada. Lisaks väljarände pidurdamisele tuleb tähelepanu pöörata ka sisserände suurendamisele, mis hoiaks rändesaldo võimalikult positiivsena.

2. Töös kasutatud terminid

Antud töös käsitlen ja diskursiivselt analüüsin järgmisi termineid:

Väljaränne - selle all peetakse silmas inimesi, kes lahkuvad Eestist vähemalt aastaks ajaks. Sinna alla kuuluvad ajalooliselt nii vabatahtlik kui ka sunniviisiline väljaränne. Väljaände küsimuste juures on keeruline see aspekt, et kõik väljarändurid ei registreeri oma uut elukohta, mistõttu pole teada, palju tegelik väljarände arv üldse on. Kogu ühiskondlik diskussioon saab tugineda ametlikule väljarändele, mis on vaid üks osa tegelikust väljarändest.

Sisseränne - selle all peetakse silmas inimesi, kes saavad Eestisse vähemalt 12 kuuks ning registreerivad oma elukoha Eestis. Sisserände alla kuuluvad nii eestlased kui ka teised rahvused. Sisseränne on samuti üsnagi subjektiivne, sest kõik sisse rännanud inimesed ei registreeri oma elukohti siin, kuna tegemist on ajaliselt ja ruumiliselt pika protsessiga.

Välisränne - selle mõiste all peetakse silmas riikideülest rännet, kuhu on kaasatud nii sisse- kui väljaränne. Vastandiks on siseränne, mis kujutab endast riigisisest rännet linnade vahel.

Väljarände saldo - väljarände saldo on sisserände ja väljarände vahe. Kui sisse rändas rohkem inimesi kui välja, siis on väljarände saldo positiivne. Kui aga välja liikus rohkem kui sisse tuli, siis on väljarände saldo negatiivne.

Antud termineid kasutavad nii meedia kui ka demograafid. Demograafid ja rahvastikuteadlased, samuti statistikud kasutavad neid mõisteid rohkem ametlikumas keeles, meediatekstides räägitakse neist suuremas kontekstis, hõlmates diskursiivselt ka neid inimesi, keda statistiliselt pole kajastatud.

3. Töö teoreetilised lähtekohad

Denis McQuail ütleb tänaseks juba 15 aastat tagasi klassikaks saanud masskommunikatsiooni teoorias (2000), et terminiga “massimeedia” tähistatakse suure levialaga kommunikatsioonivahendeid, mis jõuavad ühiskonnas peaaegu igäheni. Teisisõnu on need tekstid või visuaalid, mis levivad suures mahus ning mille vastu ka paljudel inimestel huvi on. Massimeedia alla kuulub mitmeid erinevaid meediume - nii televisioon kui ka raadio, samuti film ja trükimeedia, koos ajakirjade ja -lehtedega. Kahtlemata kuulub tänapäeva massimeedia alla ka *online*-meedia, mis viimase 15-20 aastaga massiivse leviku on saavutanud. McQuail oma teoorias internetti ja online-meediat eriti ei maini, sest tol ajal see alles hoogustus ega polnud sellist ulatust nagu praegu, veel saavutanud.

Pole kahtlustki, et sellise suure levikuga informatsioonil on suur mõju nii ühiskondadele tervikuna kui ka indiviididele eraldi. Massikommunikatsioon kuulub ühiskonna struktuuri juurde, olles sellest lahutamatu ja eraldi võetamatu. Massikommunikatsiooni vahendeid, kanaleid ja meetodeid kasutavad nii poliitikud, kultuuritegelased kui ka muud ühiskondlikud allüksused. Nii võib massikommunikatsiooni pidada ühiskonnaku ka kultuurinähtuseks.

Tänu sellele, et meediat tarbib nii suur hulk inimesi, kui mitte suur enamus ühiskonnast, siis **kuulub meediale tugev võim**. Nii on meedia mänginud rolli ajalooliseltki, olles rahvusvaheliste suhete arendaja ja toetaja, inimeste ning ka valitsuste häältekandja, poliitika ja ideoloogia jagaja ning rahvusliku ühtsuse hoidja. Meedia on vahend, mis muudab riigi ja kodanike suhtlemise kiiremaks, vahetumaks ja tugevamaks, sest riik annab tihtipeale läbi meedia kriitiliste küsimuste avalikkusele aru oma tegemiste kohta ning samamoodi saab ühiskond rääkida oma rõõmudest ja muredest meedias, jõudes niiviisi oma häälega ka valitsuseni. McQuail (2000: 4) tõdeb, et vähe on ühiskondlikke teemasid, mille käsitlemisel ei arvestataks meedia positiivse või negatiivse rolliga. Ta leiab, et see, miks massikommunikatsioon nii tähtis on, tuleneb selle suurest levikust ja populaarsusest. Nagu sõnagi ütleb, siis on tegemist massides oleva kommunikatsiooni ehk infoga ja seetõttu on mõju ka tohutu. Need omadused mõjutavad nii indiviidide eraelu, aga ka ühiskondade poliitilist korraldust ja kultuurielu (McQuail 2000: 3). Meediaga on võimalik külvata paanikat ja õudu, aga ka rõõmu ja juubeldust. Hästi on

sedä näha ka Eesti meedias, mil näiteks laulupidude aegu on väljaanded täis tugevat rahvuslust kandvaid sõnumeid, teemasid ja visuaale. Vastupidiselt võib meedia puhuda asja ka suuremaks ja teravamaks, kui asi tegelikult väärt on.

Meedial on palju võimu ning seda eelkõige suure tarbijaskonna toel, aga täpselt samamoodi on sel ka **vastutus**. Meedia võib aidata nii rõhuda kui ka vabastada, nii ühiskonda ühendada kui killustada, muutusi soodustada või pidurdada. Meedia on ka peamine standardite, mallide ja normide allikas. (McQuail 2000: 58) Huvitav on see, et tegelikult on ju igal meedia sõnumil, olgu see siis auditooriumini viidud sõnas, pildis või helis, oma kandev ideoloogia, hinnang või väärtus. Iga uudis toob auditooriumini teema, mis on justkui oluline; iga osa tekstist kannab teatud väärtusi, mida lugeja alateadlikult omaks võtab ja mida tõenäoliselt enda maailmapilti integreerib. Seetõttu on igal meedia osal vastutus selle ees, mida kajastada ja seeläbi väärtustada. Kas rääkida tervislikust eluviisist või armukeste pidamise populariseerumisest? Kasutatud autode liisimisest või välismaale tööle mineku võimalustest? Valikuid on tuhandeid, aga tahes-tahtmata on inimeste argipäeva mõtetes ja vestlusteemades sees teemad, mida meedia kajastab.

Massikommunikatsiooniteooria kohaselt on meedia võim ja vastutus otseselt seotud ka meedia **mõjuga**. Tänu sellele, et massimeedia “selja taga” on suur auditoorium, on sel ka suur mõju paljudele teemadele. Nii saavad kodanikud läbi meedia “üles puhutud” teemadega mõjutada valitsusliikmete fookust, tegevusi ja arvamusi, sest mida rohkem meedias teatud teemadel räägitakse, seda rohkem peavad ka poliitikud neid arvesse võtma. Mõju on tajutav ka teistpidiselt - võimul olevatel inimestel on meediale lihtsam ja kiirem ligipääs, mistõttu saavad nad oma soovitud sõnumeid läbi ajakirjanduse laia üldsuseni tuua. Mida rohkem poliitikud ja teised ühiskonnas autoriteetsed inimesed teatud teemal sõna võtavad, seda olulisem tundub teema ka nn lihtrahvale. Niiviisi on meedial mõjuvõim teatud teemasid suurendada ja vähendada, mõjutades ühel või teisel viisil paljude huvigruppide tegevust.

3.1. Meediažanride olemus ja tähendus

Meediatekste on väga erinevaid, sest tekstide žanre on erinevaid. Žanr ehk teksti laad või tüüp on kasutuses sisukategooria tähistamiseks. Nii võib meediatekst olla uudis, aga ka

arvamuslugu, portree või pressiteade. Iga tekst on erinev ja vastavalt ühiskonnas kokku lepitud ajakirjandusžanrite kriteeriumidele ka üles ehitatud. Toote ehk teksti identiteet ja määratlus on erinevad selle žanri olemusest, omades erinevaid eesmärke, vormi ja tähendust. (McQuail 2000: 299) Nii on üldteada, et uudised on objektiivsemad, informatiivsemad, lühemad ja konkreetsemad kui näiteks intervjuu või olemusloo žanr.

Žanri võib vaadelda praktilise vahendina, mis aitab massimeedial pidevalt ja efektiivselt pakkuda sihtauditooriumi ootustele vastavaid tooteid (McQuail 2000: 298). Nii teavad lugejad paremini ja selgemini, mida erinevate žanride puhul oodata ja eeldada. Samuti on selgem ka meediatekstide tootmise pool ehk ajakirjanikud on etteantud raamides, pakkudes suuresti just nendelt oodatud vormi ja sisukust.

Uudiste žanril, nagu teistelgi, on konkreetsed kriteeriumid, kuid erinevalt mõnest teisest žanrist on uudisel oluliselt karmimad nõuded ja kohustused. Tihti öeldakse, et uudis on ajalehe olulisim koostisosa ning teatud mõttes on isegi raadio ja televisioon ajalehe alusel välja kujundatud, olles oma meediumide osas uudistekesksed. (McQuail 2000: 302) Uudis on selles suhtes põnev žanr, et seda näiteks ajakirjades eriti ei esine. See tõstab ajalehed ja teised meediumid, kus uudised on väga tähtsal kohal, justkui teistest soositumasse staatusesse.

Uudise žanritunnused McQuaili järgi:

- Värskus ja uudsus
- Ootamatus
- Tüübi etteaimatavus
- Fragmentaarne olemus
- Aeguvus
- Märkuande funktsioon
- Kujundatus väärtuste poolt
- Huvitavus
- Tuginemine faktidele

Tiit Hennoste (2008) hinnangul on uudis materjal, mida avalikkus peab teadma ja mis aitab inimestel oma probleeme mõistuspäraselt lahendada, tavapärasest sündmustevoost väljaulatuv sündmus või materjal, mis lahutab meelt.

Hennoste on välja toonud järgmised uudise kriteeriumid:

- Konfliktus
- Päevakajalisus
- Prominentsus
- Värskus, ajakohasus
- Mõjukus
- Geograafiline lähedus

Uurimistöös analüüsin artikleid, võttes arvesse ka nende žanri. Uudsus ja ebatavalisus, mis on ühed uudise kriteeriumid ja mis justkui peaksid tagama objektiivse meediateksti, seda siiski ei tee, sest need on juba uudise žanri poolt loodud diskursused. Ka Fairclough hinnangul on žanr oluline diskursuse looja, pannes raamistiku ja kriteeriumid ajakirjandustekstile juba peal.

3.2. Meedia sisu uurimise olulisus

Meedia on kindlasti kultuuri ja ühiskonna lahutamatu osa, olles üksteisest mõjutatud ja lausa ehk sõltuvuses. Ka McQuaili (2000) hinnangul pole meedia puhul lihtne lahendada kultuuri ja ühiskonna vahelise suhte saladust. Seda seetõttu, et massikommunikatsioon kuulub ühiskonna struktuuri ja seda võib pidada nii ühiskonna-, kui ka kultuurinähtuseks. Massimeedia tehnoloogiline infrastruktuur on osa majanduslikult ja võimu baasist, aga meedia ideede, kujundite ja informatsiooni osa on meie kultuuri oluline aspekt.

Samamoodi võib küsida ka meedia sisu ja ühiskondliku kajastuse kohta - kas ühiskond mõjutab meediat või mõjutab meedia ühiskonda? Rosengreni teooria (1981) kohaselt on kultuur sõltuv ühiskonna majanduslikust ja võimu struktuurist ehk teisisõnu see, kelle käes on võim meedia üle, see saab valida või seada piire meedia tegevusele.

Selleks, et aru saada meedia mõjutusviisidest ja kanalitest, soovitab McQuail uurida ka **meedia sisu**. Tegemist on mitmekesise, subjektiivse ja paljudest nüanssidest koosneva teemaga, mistõttu tehakse üldistusi sageli standardses ja kindlatele mallidele tuginevas vormis. Mida rohkem aga meedia sisu uurida, erinevaid mustreid ja korduma kippuvaid konstruktsioone avastada, seda selgemaks saab meediatekstide sisuline ülesehitus, ideoloogia ja eesmärk.

Algselt uuriti massikommunikatsiooni kui üldist ja laiahaardelist ning mõjuvõimast suhtlusvormi paljude osapoolte vahel, seejärel saadi teadlikuks meedia tugevast ja mitmekesisest mõjust ühiskonnale. Alles seejärel tekkis huvi meedia sisu süstemaatilise uurimise vastu, eesmärgiga aidata kaasa meediast paremini aru saada ja selle toimimist kergemini mõista. Esimesed sisu-uuringud peegeldasid muret vägivalla, kuritegevuse ja seksi esitamise kohta meedias, meedia kasutamise üle propaganda eesmärkidel ja mõju üle rassiliste jt eelarvamuste levikule (McQuail 2000: 273). Praeguseks on uuritavaid valdkondi tulnud juurde rohkesti, teiste seas näiteks uudised, debatid, meelelahutus ja muu. Ka mõju-uuringute valdkond ja mõju käsitus on kasvanud, hoogustunud ja arenenud, võimaldades palju täpsemalt aru saada meedia erinevate vormide mõjust nii ühiskonnale tervikuna kui ka indiviidi tasandile.

Meedia sisu uurimisel pööratakse eelkõige tähelepanu kasutatud sõnadele, lausetele, väljenditele, metafooridele, sünonüümidele, aga ka piltidele ja muudele visuaalsetele täiendustele, pealkirjadele, kasutatud allikatele, autori positsioonile ja üldisele kontekstile. Lisaks sellele, et analüüsitakse otseselt nähtavaid meedia osiseid, keskendutakse ka rohkem või vähem varjatud sõnumite, tähenduste ja väärtuste uurimisele. Pole saladus, et iga tekst sisaldab endas infot ka nõ "ridade vahel". Just need peidetud või varjatud tähendused on sageli meedia sisu uurimuste peamisteks eesmärkideks, sest need kannavad endas tugevaid sõnumeid ja mõju auditooriumile. Tegemist on põneva uurimisvaldkonnaga, mille muudab mõnevõrra keeruliseks subjektiivsus ja mitmetahulisus, võimalus hinnata asju uurija seisukohast ja tõlgendamise paljusus.

Võib tekkida küsimus, et milleks üldse uurida **meedia sisu**. On ju teada justkui ringina liikuv tendents, et meedia kajastab rohkem neid inimesi, kes on võimul ja neid teemasid, millest võimul olevad inimesed räägivad, aga samas neid justkui peabki rohkem kajastama, sest nad on ühiskonna seisukohalt olulised. Võimul olevatel inimestel ja institutsioonidel on suurem võimalus mõjutada nii ühiskonda kui ka riiki ning seetõttu pakub nende tegevus huvi suurele grupile. Tõenäoliselt ei julgeks tänases Eestis ükski väljaanne võtta seisukohta, et nemad kajastavad oma tekstides ainult tundmatuid inimesi, jättes kõrvale kõik tuntud ja mõjukad.

Meedia võrdlemine sotsiaalse reaalsusega on paljude teoreetikute sõnul üks põhjus, miks peaks meedia sisu uurima. Meedia sisu võib uurida mitmetel erinevatel viisidel, kuid peamiseks küsimuseks jääb ikka see, kas meedia sisu peegeldab või peaks peegeldama sotsiaalset reaalsust ja kui see on nii, siis millist kelle reaalsust peegeldatakse. Ehk tekste tuleb uurida, sest see annab meile ka vastuse ühiskonnas toimuvate protsesside ja arenguetappide üle, kuna peegeldab vähemal või rohkemal määral sotsiaalset reaalsust. Läbi meediatekstide kantakse mingil määral edasi sotsiaalseid ja kultuurilisi uskumusi ning väärtusi ning vaadeldes tagasiulatuvalt meediatekste, saame aimu ja peegeldust tolleaegsetest uskumustest ja väärtustest, mis mingis piirkonnas, ajal või sotsiaalses grupis olid.

Selleks aga, et meediatekstide sisu ja analüüs oleks võimalikult realistlik ning adekvaatne, peab see olema ka **kvaliteetne**. Inimestel, olgu nad siis nn tavakodanikud või mõjukad poliitikud, on ootus, et meedia peaks pakkuma kvaliteetset informatsiooni, mis vastaks ühiskonnas levivatele normidele meediatekstide osas. McQuail (2000: 155) ütleb, et samamoodi on inimestele oluline, et meedia standardid toetaksid vabaduse ja mitmekesisuse põhimõtteid. Keane (1991) leiab, et inimesed tunnevad vajadust kvaliteetse informatsiooni järele peamiselt kahe asjaolu tõttu: üks neist on seotud informeeritud ühiskonna ja oskustööjõuga, kuhu poole püüdleme ning teine on seotud vajadusega kodanikkonna järele, kes suudaks valida endale häid juhte ja teha demokraatlikke otsuseid. Nii Keane'i kui McQuaili teooriad on küll tänaseks 15-20 aastat vanad, kuid mulle tundub, et väärtused ja põhjused, miks inimesed soovivad ja vajavad kvaliteetset meedia sisu, on jäänud suures pildis sarnaseks.

Informatsiooni kvaliteediks on McQuail (2000: 155) välja toonud objektiivsuse kontseptsiooni. See hõlmab endas konkreetset meediapraktika vormi ja hoiakut info kogumise, töötlemise ja levitamise suhtes. Tema hinnangul sisaldab ja järgib objektiivne ja seega kvaliteetne informatsioon tugevalt erapooletust, neutraalset suhtumist, poolehoiu puudumist ja hinnangute mitte andmist. Objektiivsuse kontseptsioon nõuab ka ranget tõe kriteeriumite jälgimist, sest inimeste usaldus meedia vastu on suur ja nad suhtuvad sellesse tihti kui tõe allikasse.

Peamised nõuded informatsiooni kvaliteedile (McQuail 2000: 157)

- meedia (eriti press ja ringhääling) peaksid pakkuma kõikehõlmavaid ning olulisi uudiseid, samuti taustinformatsiooni ühiskonnas ja ümbritsevas maailmas toimuvate sündmuste kohta.
- informatsioon peaks olema objektiivne, st täpne, aus, piisavalt täielik, reaalsusele vastav, usaldusväärne ja fakte arvamustest lahus hoidev.
- informatsioon peaks olema tasakaalustatud ja õiglane (erapooletu), edastades alternatiivseid lähenemisviise, hoidudes kallutatusest ja sensatsioonilisusest.

Seda aga, kas uudis on neutraalne ja piisavalt **objektiivne**, on raske öelda, sest kogu sellel mõistel on suur tõlgendusvõimalus. Mis ühe jaoks tundub objektiivne, ei pruugi seda olla teise jaoks. Isegi, kui leiaks vastuse sellele küsimusele, et mis kellegi jaoks tundub objektiivne, siis jääb õhku ikkagi fundamentaalne küsimus, et kas selline asi nagu objektiivsus on üldse olemas? Üks asi on faktide korrekte kajastamine (kuid juba see, mis fakte kajastatakse, kannab endas ju subjektiivsust, sest põhineb kellegi otsustel ja valikutel), kuid hoopis keerulisem on jätta välja isiklikud tunded, poolehoid ja taustasüsteemist kumav hoiak, mida võimaldavad nii kajastatavad teemad, inimesed kui ka valdkonnad. Ajakirjanik ei pruugi neid asju teadlikult sõnades väljendada ja tõenäoliselt tihti peale seda ei teegi, kuid teatud arusaamad ja tõlgendused kanduvad “ridade vahel” ikkagi edasi. Nii näiteks on Glasgow Media Group (1985) teinud uurimuse, milles püüdsid näidata, et selliste tundlike ja laia huvi tekitava teemadega nagu näiteks patriotism on võimalik sõnakasutusega peegeldada väärtushinnanguid. Hartman ja Husband (1974) ja van Dijk (1991) tegid sama uurimuse rassi teemal, mis taaskord on tundlik valdkond, kuid millesse suhtumist saab mõjutada kasutatud sõnadega. Teisisõnu on kõik tekstid kantud teatud subjektiivsusest ning McQuaili arusaam, et informatsioon peaks olema objektiivne ja reaalsusele vastav, kaheldav ja mitmeid küsimusi tekitav.

McQuail (2000: 274) siiski tunnistab, et meedia võib olla ka tahtmatult või tahtlikult kallutatud ja kanda endas avatud või peidetud ideoloogiaid. Nii saab meedia sisu mitmeti tõlgendada ja omistada, tähendusi konstrueerida ja erinevalt interpreteerida, samuti seostada põhjus-tagajärg aspektidele, otsides meediast tahtlikke või tahtmatuid tagajärgede põhjustajaid. Need kõik muudavad meedia sisu uurimise ja ka kriitilise

lähenemise aina olulisemaks. Mida rohkem me teame, seda teadlikumad ja kriitilisemad oskame olla.

Nõukogude ajal suhtuti meediasse tõenäoliselt kriitilisemalt kui praegu, sest laialt oli levinud teadmine, et kogu informatsioon läbib tsensuuri ja tugeva subjektiivse vaatenurga. Lood ja teemad pidid olema teatud meelestatusega ja kriitikanoodid võimul olevate inimeste ja institutsioonide kohta madalad. Isegi, kui aastakümneid tagasi oli meedia usaldusväärsus madal, on eriti just vanemate inimeste seas levinud arusaam, et “kui ikka raadios räägiti, televiisoris näidati või ajalehes kirjutati, siis peab see ka tõsi olema”. Ka praegusel ajal tundub olevat levinud arvamus, et meedias kajastatud uudised ja teemad on ühiskonnas olulised, aktuaalsed ja rohkem või vähem tõesed ja seetõttu seda usutakse. Tõenäoliselt täpsemal küsitlemisel inimesed ei vastaks, et nad täielikult usaldavad ja usuvad meedias loetud uudiseid, kuid ma kaldun arvama, et igapäevaelus meediat tarbides nad kriitilist lähenemist ei praktiseeri, võttes suuremas osas tõepähe meedias kajastatava.

Paljude arvamus, et just uudised kannavad endas rohkemal või vähemal määral tõde, olles võimalikult muutmata, ilustamata või subjektiivselt tõlgendamata, on tugev ja seda enam on massimeedial vastutus ja kohustus kajastada ühiskondlikult olulisi teemasid võimalikult tõetruult. Eriti oodatakse selle rolli täitmist rahvusringhäälingult. 1920. ja 1930. aastatel sündinud ringhäälingu-institutsioonile omistati sageli, eriti Euroopas, üldrahvalik kultuuriline, hariduslik ja informatiivne missioon, samuti oodati temalt rahvusliku identiteedi ja ühtsuse toetamist (McQuail 2000: 34). Mulle tundub, et üsna sama on situatsioon ka praegu. Kui erameediakanalitele justkui andestatakse mingigi subjektiivsus ja kallutatus, samuti meelelahutuslikkus ja kõmuline lähenemine, siis ringhäälingu meediakanalitel on kuidagi tõsiseltvõetavam ja rangem lähenemine, mis tõstab ka nende kanalite usutavust. Ehk usutakse neid ka mõnevõrra rohkem, sest tegemist on justkui valitsuse ja kogu Eesti riigi ametliku meediavahendina. Ikkagi Rahvuslik Ringhääling.

3.3. Kas meedia peegeldab või moonutab reaalsust?

Tundub, et justkui peaks meedia proportsionaalselt peegeldama seda reaalsust, kus me kõik elame, olles täiesti objektiivne, õiglane, mitmeid osapooli võrdselt kohtlev ja kõiki valdkondi ühepalju kajastav. Kepplinger ja Habermeier (1995) ütlevad, et selline tegevus on sageli auditooriumile omistatud kooskõla nõudmine. McQuaili (2000) hinnangul on just eeldus, et meedia peaks peegeldama reaalsust otseselt ja proportsionaalselt, sageli meedia tegevuse kritiseerimise alus. Ka meedia mõjude uurimistes on see tihtipeale põhiline koostisosa.

Auditoorium küll eeldab **statistilist seost meedia sisu ja reaalsuse vahel** (McQuail 2000: 291), kuid samas osaleb kogu auditoorium ise samuti aktiivselt tähenduste loomisel. Kas meedia sisu valimine, tootmine, avaldamine ja ka lugemine ning mõtestamine saavad olla objektiivsed? Kuigi McQuaili hinnangul peab meediatekst olema objektiivne, siis konstruktivismist lähtudes ei saa teksti luuagi ilma sinna autori subjektiivsust ja tähenduslikkust sisse panemata. Stuart Halli (1980) peetakse üheks retseptioonianalüüsi eelkäijaks ning tema lõi kriitilise teooria variandi, mis tõi selgelt ja arusaadavalt välja faasid, kus meediateadet muundatakse tema loomise protsessis. Ta jälgis kogu meediateksti loomist koostamisest kuni vastuvõtu ja tõlgenduseni välja ning selgus, et konstruktivismi leidub meediatekstide mitmes osas. Nii on juba uudiste valimine subjektiivne, samuti selle kajastamise viis, pikkus ja lähenemine. Ehk kui me vaatame ajalehte, siis seal olevad uudised pole mitte reaalsuse täielik peegeldus, vaid juba ajakirjanike, peatoimetaja või kellegi teise arvamus ja subjektiivne lähenemine reaalsusele, sest esile on toodud vaid väike valik kogu reaalsuses toimunust.

Halli strukturalismil ja semiootikal põhinev teooria eeldas, et iga tähenduslik teade konstrueeritakse märkidest. Nendel märkidel võib aga olla nii denotatiivseid kui konnotatiivseid tähendusi ja kõik oleneb kodeerija valikutest. Halli hinnangul valivad kommunikaatorid oma edastatavaid ja kodeeritavaid teateid ideoloogilistel ja institutsioonilistel eesmärkidel. Nii toimub ka manipuleerimine keele ja meediaga (McQuail 2000: 51).

Dekodeerimine ehk tekstide mõistmine ja lahtiharutamine auditooriumi poolt toimub iseenesestlikult ja pole võimalik kontrollida, et iga lugeja saaks tekstist aru sedasi, nagu autor on soovinud. Ehk läbi dekodeerimise konstrueerib iga auditooriumi liige ise endale oma informatsiooni ja sõnumi, mida tekst kandis ning seega on raske rääkida tekstide objektiivsusest ja ühtsest sõnumist.

Norman Fairclough (1995) on nüüdseks meediauuringutes üldlevinud arusaama meediarepresentatsioonide tekke kohta sõnastanud nii: meedia mitte üksnes ei „peegelda tegelikkust”, vaid loob tegelikkusest omi versioone, mis vahelduvad kooskõlas tekstide tootjate ühiskondliku positsiooni, huvide ja eesmärkidega. See toetab eelpool mainitud Stuart Halli lähenemist. Konstrueerimine on protsess, mis esineb meedia loomise igas etapis.

Tegelikkuse versioonid tekivad nendest valikutest, mis tehakse tekstide tootmise erinevates faasides. Tekstides ilmnevate representatsiooniprotsesside analüüs selgitab, mis tekstis on ja mis on ära jäetud, mis on tekstis esiplaanil ja mis taustal. Teatud valikuid analüüsides tulevad ilmsiks valikute taga olevad ühiskondlikud mõjutajad, ideoloogiad ja võimusuhted. Representatsioonide analüüsi lõppeesmärgiks Fairclough'i järgi on kirjeldada seda võimaluste võrgustikku, mille raames võimalikud valikud tehakse. (Fairclough 1995, 136– 137)

Sellise lähenemise valguses pole ajakirjaniku ega meediateksti täielik objektiivsus võimalik. Ühelt poolt pole see võimalik individuaalsete vaadete ja huvide tõttu, kuid kerkib ka küsimus selles osas, et kas ühiskonda on üldse võimalik kajastada objektiivselt? McQuail (2000) ütleb, et me justkui eeldame sotsiaalse eliidi ja ametivõimude suuremat väljapaistvust ja juurdepääsu meediale. See oleks nagu loomulik ja naturaalne, et need, kes on ühiskonnas võimul, pääsevad kiiremini, kergemini ja sagedamini ligi ka meediale, kuigi meedia otseselt nende võimu all ei ole. Häda on aga selles, et isegi kui võimul olevad inimesed ei oleks huvitatud meedias nii sageli eksisteerimisest, on meedia ise huvitatud mõjukatest ja võimul olevatest inimestest, kajastadeski nende tegemisi proportsionaalselt teistest rohkem. See omakorda aga suurendab ja taasloob ebavõrdsust. Kokkuvõtvalt võib öelda, et poliitikud on ühiskonnas mõjukad tegelased, nemad räägivad väljarändest, meedia kirjutab väljarändest ning seeläbi taastoodetakse pidevalt seda sõnumit, et väljaränne on meil

probleem, sest selle suurusest ja leviku takistamisest räägitakse nõnda palju. Aga kas meedia saaks sel teemal üldse mitte kirjutada, kui mõjukad inimesed sellest räägivad? Ja kas võimul oleval poliitikud räägivad väljarändest kui tõsisest probleemist või kui poliitilisest ja ühiskondlikust teemast, mille üle on hea diskuteerida?

Meediatekstid on rohkem või vähem kallutatud, kuid vastavalt väljaandele, žanrile ja teemale on kallutatuse piirid ka varieeruvad. Vahel võib aga kohata meedias lausa nii suurt kallutatust, et see pole lihtsalt enam kõrvalekalle objektiivsusest, vaid seda võib pidada peaaegu valeks, propagandaks või ideoloogiaks (Shoemaker ja Reese 1991).

TABEL 13.3. Uudiste kallutatuse tüüpilised näited. (McQuail, 2000)

- Meediaallikates on liigselt esindatud sotsiaalsed tipud ja ametlikud häälled
- Poliitilise ja sotsiaalse eliidi liikmed saavad uudistes suurema tähelepanu osaliseks
- Kõige rohkem rõhutatakse konsensuslikke ja *status quo*'d tugevdavaid sotsiaalseid väärtusi
- Välisuudistes keskendutakse lähemalasuvatele, rikkamatele ja võimsamatele riikidele
- Teemade valik, väljendatud arvamused ja maailmakäsitlus on natsionalistlikult (patriootiliselt) ja etnotsentriliselt kallutatud
- Uudised peegeldavad meesteühiskonna väärtusi ja võimu jaotust
- Vähemusi ignoreeritakse, näidatakse marginaalsete või negatiivsetena
- Kuritegevust käsitlevates uudistes esitatakse ebaproportsionaalselt palju vägivaldset ja isikuvastast kuritegevust, ei kajastata tegelikke võimalikke riske ühiskonnas.

Kuigi meediatekstide ja -organisatsioonide kallutus ja subjektiivsus on loogilised ja laiale üldsusele tegelikult ju teada, siis pööratakse hämmastavalt sageli just meedia sisu ja kvaliteedi hindamisel selle reaalsusega kokkusobimise poole. Justkui meedia peaks proportsionaalselt peegeldama teatud empiirilist reaalsust ja olema kõigi ühiskonnagruppide suhtes võrdselt õiglane. Kas see on aga võimalik? Konstruktivismi teooria kohaselt mitte, sest objektiivsust kui sellist ju ei eksisteeri. Just see reaalsuse otsene ja proportsionaalne peegeldamine on tihti ka meedia tegevuse kritiseerimise aluseks. Schulzi (1988) hinnangul on see sellepärast nii, et meedia ja ühiskonna suhetele lähenetakse aegunud mehhanistliku vaatepunktiga, mis ei arvesta meediatekstide olemuslikku spetsiifilisust, meelevaldsust ja autonoomiat. Samuti jätab meediakriitika sageli tähelepanuta auditooriumi aktiivse osaluse tähenduse loomisel. Ehk eeldatakse

kriitikas, et meedia peaks olema objektiivne ja peegeldama reaalsust, kuid tegelikult on tekstide mitmes etapis sees konstruktivistlik lähenemine, mille kohaselt loob iga inimene enda reaalsuse ise. Nii võivad kõik lugejad konstrueerida oma tõe, kuigi läbi sai tarbitud sama tekst.

Lisaks sellele, et meedia on kallutatud ja see ongi temale ka omane, leiab McQuail, et meedias peaksid kõik osapooled püüdlema objektiivsuse, peegelduse ja tõeni. Seda eriti uudisežanris. Ühelt poolt justkui soovitakse, et meedia peegeldaks tõe ja oleks võimalikult usaldusväärne, teisalt ei saa mööda vaadata meedia paratamatust kallutusest. Ka Fairclough ja Hall leiavad, et objektiivne uudis pole võimalik, sest meedia loomise igas etapis leidub konstruktivismi, mis muudab iga teksti omamoodi kallutatuks.

Antud töö lähtub seisukohast, et meedia tõepoolest pole objektiivne ning seda mõjutavaid tegureid on mitmeid. Autorina pooldan konstruktivistlikku maailmakäsitlust ja leian, et ajakirjanduslikud tekstid, nagu tõenäoliselt ka kõik muu, on subjektiivne ning iga inimese maailmapildi peegeldus. Lisaks sellele, et me ise looma oma maailmapilti konstruktivistlikult, mõjutab nii meid ennast kui ka ühiskonda üldisemalt kultuuriline kontekst, mis samamoodi on äärmiselt tugev mõjutaja, kallutaja ja subjektiivsuse allikas. Kultuuriline kontekst annab eeldusi selleks, et mis teemad mis mahus meediasse üldse pääsevad, isiklikud arusaamad lisavad veel omakorda mõju. See, mis teemad meediasse üldse pääsevad, läbib paljude inimeste nõ tõe filtreid, et lõpptulemus on minu hinnangul kõike muud kui objektiivne tõde. Seega on kogu meedia loomise protsess ja samas ka tekstide vastuvõtmise pool konstruktivistlik.

Loomulikult peab meedia olema usaldusväärne ja selle subjektiivsusega ei tohi liialdada. Eriti uudistel on kohustus vahendada ühiskonnas toimuvaid protsesse, kuid päris valetamise ja väljamõtlemiseni ei tohiks asi minna. Kõikidel meediatekstidel ei ole selliseid kriteeriume, mistõttu suhtub ka auditoorium nendesse teisiti kui uudistesse. Objektiivsuse nõue, emotsionaalsus ja kallutus on vastavalt žanrile väga erinevad.

3.4. Meedial on märkimisväärne mõju

Massikommunikatsiooni uurimise aluseks on eeldus, et meedial on märkimisväärne mõju. Samas pole jõutud ühisele kokkuleppele, et kui suur see mõju on ning milline on selle ulatus. See, et meedia mõjutab nii inimesi, sotsiaalset kui ka ühiskondlikku suhtumist, on üsnagi kindel. Vaieldav on ainult selle mõju suurus ja tugevus.

Meedia mõjude mõtteviisi arengut nimetatakse loomulikuks ajalooks, sest arengut on mõjutanud tugevasti aja-ja kohatingimused, aga ka mitmed väliskeskkonna tegurid (valitsevate organite huvid, tehnoloogia areng, survegrupid, ajaloolised sündmused jne), mis kõik on meediast mingil määral sõltuvuses. Selle valdkonna arenguetapid jagunevad suures pildis neljaks. Esimeses faasis, mis ulatub eelmise sajandi algusest 1930. aastate lõpuni, usuti, et meedia suudab märkimisväärselt mõjutada arvamusi ja töekspidamisi, muuta harjumusi ja modelleerida käitumist rohkem või vähem vastavalt nende tahtmisele, kes omavad kontrolli meedia üle (Bauer ja Bauer 1960). Teine etapp käsitleb endas empiirilisi uurimusi, eelkõige filmi mõju lastele ja noorukitele. Sel perioodil tehti mitmeid mõju uurimusi ning ajastu lõppu tähistavadki avaldused, milledes väljendatakse pettumust meediauuringute tulemustes. Meediale omistatakse tunduvalt tagasihoidlikumad võimed mõjude esilekutsumisel, olgu nad siis kas ettekavatsetud või ettekavatsemata. Kolmas etapp oli kõikvõimsa meedia taasavastamine ning tol ajal toodi välja palju detailseid tõestusmaterjale selle kohta, et meedial võib tõepoolest olla suur sotsiaalne mõju. Arvati lausa, et meedia võib olla sotsiaalse ja poliitilise võimu instrument. Lang ja Lang (1981) hinnangul tekkis arvamus, et meedial puudub mõju mitmete tegurite segunemise tagajärjel. Nemad on kindlad, et 1950. aastate lõpus saadud uurimistulemused ei õigusta arvamust, nagu puuduks meedial mõju. Vastupidi, meedial on just suur mõju ning televisiooni lai levik tõestas seda väidet tugevalt. 1970. aastate lõpus toodi esile uus meedia mõjusid puudutav lähenemisviis, mis põhines meediatekstide, auditooriumi ja meediaorganisatsioonide analüüsile ning mida nimetati sotsiaalseks konstruktivismiks (Gamson ja Modigliani 1989). Selle käsitluse järgi tekivad kõige olulisemad meedia mõjud tähenduste konstrueerimisel. Meedia pakub auditooriumile pidevalt erinevaid konstruktsioone ning inimesed sobitavad need kokku oma personaalsete tähendusstruktuuridega. Kuna meedia vastuvõtjad ehk auditoorium loob ise endale tekstist saadud tähendusi, siis loovad nad endale ka ise meedia mõju.

Kuigi õhku jääb küsimus meedia mõju suuruse kohta, siis lähtub antud töö arvamusest, et meedial, olgu siis tegemist uudiste või mõne muu žanriga, on mõju nii ühiskonnale kui ka indiviidile. Meedia sõltub kõikjal ülejäänud ühiskonnast, reageerib põhilisematele impulssidele ning kuuletub tegelikele majandusliku ja poliitilise mõju allikatele (McQuail 2000: 435). On vist üsnagi loomulik, et meedia kasutab oma mõju kommunikatsiooniprotsessi sees ning tõenäoliselt ka sellest väljaspool. Väljarände kajastamisel on kindlasti omad tagajärjed ja võimu küsimused, kuid antud keskendum diskursuste analüüsile. Saan ainult eeldada, et väljarändest kirjutamise viisil on mingi mõju, seda tõenäoliselt eelkõige poliitilisele protsessile ja ühiskondlikule hoiakule antud teema osas.

3.5. ERR'i usaldusväärsus ja olulisus

Eesti Rahvuslik Ringhääling loodi 2007. aastal, mil ühendati Eesti Televisioon ja Eesti Raadio. Vastu võeti Eesti Rahvusringhäälingu seadus, mis sätestab selgelt, et “rahvusringhäälingu uudistesaadet peavad olema mitmekülgsed, tasakaalustatud, sõltumatud ja korrektsed” (paragrahv 6, lõige 4). Ringhäälingu roll ühiskonnas on olla oma saadete, programmide ja muude meediateenuste tootmisel ja edastamisel sõltumatu, lähtudes üksnes seadusnõuetest. Ringhääling kannab endas informatsiooni ja hariduslikku missiooni.

Arvestama peab sellega, et ringhäälingu vastu on rahval eriti kõrge usaldus ja austus, mistõttu on ka ERR uudisteportaalil edastatavatel ja loodavatel uudistel ning teistel meediatekstidel suur roll kogu Eesti meedia suhtes. ERR uudistelt, olgu need siis teles, raadios või internetis, oodatakse objektiivsust, erapooletust ja adekvaatsust. Seetõttu on selles kanalis kajastatu eriti vastutusrikas ning välja tulnud diskursused lugejate jaoks isegi suurema tähendusega kui kommertsmeedias.

4. Metodoloogia

4.1. Uurimuse eesmärk, uurimisküsimus ja valim

Antud uurimuses analüüsin, kuidas on Eesti Rahvusliku Ringhäälingu veebiportaal uudised.err.ee 2014. aastal kajastanud väljarändega seotud teemasid. Töö eesmärgiks on uurida, millised on need diskursused, mis ilmunud artiklites esinevad ning mis võivad olla nende varjatud sõnumid ja tähendused laiemalt. Samuti pöoran tähelepanu sellele, milline on autori/allika positsioon, amet ja kuidas teda tutvustatakse.

Massikommunikatsioon - ajalehed, -kirjad, raadio, televisioon ning internet - on suured inimeste mõjutajad, kandes endas tugevaid väärtusi ja sõnumeid, mida inimesed tihtipeale võtavad objektiivse ja tõesena. See aga loob olukorra, kus meedia kajastusi võrdsustatakse rohkemal või vähemal määral tõe või reaalsusega. Tegelikku kujutamine koosneb alati valikutest ja neid valikuid juhivad võimusuhted. See on ka diskursusanalüüsi üks põhiteese. Ehk teisisõnu on valikud alati mingite võimusuuhete peegeldus, mistõttu on meedia sisu alati valik, mitte fotograafiline tegelikkuse kujutis. (Foucault 2011) Inimeste võimusuhted meediaga on alati ka keelelised ja keeles väljenduvad diskursused, mis ajakirjanduses näha on.

Töös võrdlen statistilisi andmeid väljarändest ja 2014. aastal ERR uudisteportaalis esinenud artiklitest välja tulnud diskursusi ning vaatan, kas diskursused on statistikaga kooskõlas. Ehk teisisõnu - kas väljarände teemades esinenud diskursused on kooskõlas statistiliste näitajatega või on neis märkimisväärne erinevus.

Meedia mõju ühiskonda saab vaadelda nii indiviidi kui ka rahvuslikul ja isegi rahvusvahelisel tasandil. Kuna meedial on nõnda suur mõju ja võim konstrueerida ja moonutada tegelikkuse kujutist, siis on diskursuste analüüs heaks ja huvitavaks meetodiks avastamiseks neid varjatuid ja avalikke tähendusi, mida tekstid endas veel kannavad. Need mõjutavad alateadlikult inimeste suhtumist tekstis käsitletud teemasse, võides kallutada probleemi olulisust, suurust ja kõmulisust just sinna suunda, kuhu meedium ise soovib. Erinevad omadussõnad, sidesõnad ja metafoorid omavad

diskursustes suurt tähelepanu ja tähendust, sest võivad tugevalt mõjutada tekstist arusaamist ja kantavaid ideoloogiaid. Vahel on need lisatähendused tekstidesse sisse pandud tahtmatult, vahel tahtlikult. Vahel on neil mingi kindel eesmärk, kuid vahel annab ajakirjanik alateadlikult loodava tekstiga edasi oma arusaamu ja nägemusi. Nii võib inimestel jääda justkui tõene pilt reaalsusest ja objektiivsest tõest, kuid tegelikkuses on kogu tekst konstrueeritud ühe või mitme inimese poolt, olles vaid tõlgendus reaalsusest. Meedia mõju on kahtlemata igal tekstil ning igas tekstis on ka diskursused.

Antud töö uurimisprobleem on see, et kuna meedial on võime ja jõud mõjutada inimesi, siis võivad meie arusaamad mingite probleemide olulisusest või vastupidi tühisusest olla kallutatud. Antud juhul näiteks väljarändest. Kas tegemist on tõesti nii suure probleemiga kui meedia sellest räägib või on tegemist millegagi, mida meedia on ise tekitanud, suuremaks puhunud, läbi poliitikutele sõna andes suurendanud, üle tähtsustanud? Probleem või küsimus ongi see, et kas väljaränne on Eestis nii suur probleem kui meedia räägib.

Nagu rääkisid erinevad teoreetikud, siis meedial on märkimisväärne mõju nii kogu ühiskonnale kui ka inimeste väärtustele. Meedia mõjul tehakse igapäevaselt väiksemaid ja suuremaid otsuseid, mistõttu pole kahtlust, et meedias räägitu mõjutab meid ka fundamentaalsemate asjade juures. Isiklikule kogemusele tuginedes võin öelda, et eriti vanematel inimestel on levinud arvamus, et meedia peegeldab täielikku tegelikkust, reaalsust ja tõde, kuidas iganes siis tõde ka ei defineerita. "Aga raadios ju räägiti/telekas näidati/ajalehes kirjutati," kõlab mu oma vanaemagi suust päris sageli. Kriitilist lähenemist meedias räägitule, raadiost kuuletule ning lehest loetule omavad vähesed.

Tõenäoliselt on raske säilitada kriitilist suhtumist, kui allikaks on lugupeetud ja hinnatud kanalid, kes omakorda kasutavad allikatena ühiskonnas austatud inimesi. Ehk teisisõnu kui meedia räägib alatasa väljarändega seotud probleemidest, sellest, kuidas Eesti jookseb tühjaks, kuidas kõik arstid Soome tormavad ning kui seda teevad austatud poliitikud, rahvastikuteadlased või muud ühiskonnategelased, siis võib väga kergesti jääda mulje, et Eestil on tõepoolest väljarändega suured probleemid. Samas ei saa meedia ka mitte kajastada arvamusiidrite väljaütlemisi ja sõnavõtte ehk mõnevõrra läheb vastutus meedialt ka ära. Kui tuntud poliitikud ja rahvastikuteadlased pidevalt

väljarändest räägivad, siis tahes-tahtmata jõuab teema ka meediasse ning siis võib meediakanal ise olla juba manipuleeritud ja poliitiliste jõudude poolt juhitud, tahtlikult kallutatud.

Tulenevalt eelnevatest teoreetilistest lähtekohtadest on mu tööl üks peamine uurimisküsimus:

- Kuidas räägitakse väljarändest 2014. aastal ERR uudisteportaalil, millised diskursused avalduvad ning kuidas neid diskursusi keeleliselt konstrueeritakse?

Kriitilise diskursusanalüüsi käigus analüüsin artiklite pealkirju, autoreid, kasutatud allikaid, sissejuhatusi, pilte ja pildiallkirju ning autorite positsioone ja rolle ühiskonnas (poliitik, ekspert, kodanik jne).

4.2. Kriitilise diskursusanalüüsi sisu ja olemus

Metodoloogiliselt lähenen tööle Norman Fairclough (2007) kriitilise diskursusanalüüsi meetodiga, kasutades kolmedimensioonilist diskursusekontseptsiooni. Ehk uurin valimisse võetud väljarände kohta avaldatud tekstide seoseid teksti, selle tootmise diskursiivsete praktikate ja laiemal ühiskondliku konteksti vahel. Analüüsi viin läbi kirjeldamise, seletamise ja interpretatsiooni teel. (Fairclough 1995) Selle lähenemisviisi põhilisi eeldusi ütleb, et eristada saab välja toodud ja otseselt välja toomata tähendusi ning kuna kõige olulisemad on peidetud või varjatud tähendused, mida arvuliste näitajate kaudu otseselt väljendada ei saa, siis tuleb keskenduda varjatud tähenduste otsimisele ja analüüsile. Ehk teisisõnu identifitseerida ja mõista neid diskursusi, milles tekst on kodeeritud. Tuleb tunda uuritavate žanride konventsioone ja koode, kuna need viitavad teksti sees toimuvale kõrgemal tasemel (Jensen ja Jankowski 1991).

Diskursusanalüüs pole lihtsalt viis, kuidas millestki räägitakse, seda kirjeldatakse, seletatakse ja interpreteeritakse, vaid selle eesmärk on avaldada ja avastada ka tekstis sisalduvaid otseseid ja kaudseid võimu sotsiaalseid suhteid. (Van Dijk 1991) Van Leeuwen ja Wodak (1999) soovivad mõelda diskursusest kui millestki, mis sisaldab

või on kokku pandud erinevatest osalejatest, käitumistest, eesmärkidest, väärtustest ja asukohtadest.

Võiks arvata, et diskursus on ainult sotsiaalsete protsesside ja struktuuride peegeldus, siis tegelikult näeb diskursus iseend nende protsesside ja struktuuride (taas)tootjana (Machin ja Mayr 2012). Seda seetõttu, et keel pole lihtsalt suhtlemise, info jagamise ja mõjutamise vahend, vaid on seotud ka just nende samade sotsiaalsete konstruktsioonidega. Sõnade järjekorra ümberpaigutamisega annab muuta suuresti ka lause sisu ning rõhuasetust. Läbi keelekasutuse on võimalik uurida ühiskondlike struktuuride, majanduse ja võimu vahekordi (Kasik 2008). Seega kuulub diskursuse hulka lisaks varjamatule kommunikatsioonile ka varjatud kommunikatsiooni otsimine ehk püüd aru saada, mida tegelikult öelda tahetakse. Fairclough (2000) ütleb, et diskursus hõlmab endas kõikvõimalikke väljundeid, lisaks suulisele ja kirjalikule tekstile ka fotosid, filme ja videoid ning muidki audiovisuaalseid väljundeid, samuti žeste ja miimikat ning teisi mitteverbaalseid kommunikatsioone.

Ühte ja ainust diskursusanalüüsi tulemust mõne maailma paradigma kohta pole võimalik välja tuua. Vastavalt diskursusanalüüsi ontoloogilistele ja epistemoloogilistele eeldustele konstrueerib uurija analüüsitavad diskursused analüütiliselt, mistõttu ei eksisteeri need reaalsuses. (Phillips ja Jorgensen 2002) Seetõttu pole otseselt võimalik analüüsi korrata ja selle täpsuse kriteeriumidki on üsna lahtised.

Diskursusanalüüsis välditakse hinnangute andmist moraalsetele ja esteetilistele väärtustele ning keskendutakse lihtsalt sellele, milliseid diskursusi erinevad tekstid endas kannavad. Diskursusanalüüsi meetodit kasutatakse vastuste leidmiseks küsimustele, mis puudutavad seoseid sisu, loojate, sotsiaalse konteksti ja vastuvõtjate vahel (McQuail 2000: 293). Tekst koosneb lausetest ning laused omakorda sõnadest. Sõnad on aga keel ning keelel on võim ja oskus luua, taastoota ja konstrueerida sotsiaalset elu. See, kuidas me millestki räägime, loob seda reaalsust, milles elama ja kuidas maailma näeme. Seetõttu on eriti huvitav jälgida, millises keeles räägitakse väljarändest ning millist maailmapilti läbi keelekasutuse sellega luuakse. Lisaks maailmapildi loomisele või taastootmisele kannab tekst alati kellegi huve. Ka selles osas

võib diskuteerida, et kelle huve väljarännet kajastavad tekstid kannavad ning mis võib nende huvide tagamaad olla.

Prantsuse filosoof Michel Foucault sõnastas erinevaid võimu-, teadmiste- ja diskursusteooriaid. Tema hinnangul on diskursus alati seotud võimuga ning igas ühiskonnas on kahte sorti lausungeid – need, mis on saanud tõe positsiooni ja need, mis seda saanud pole. See, millisesse gruppi kellegi väljaütlemised ning tekstid paigutuvad, oleneb staatusest ja ühiskondlikust positsioonist (Foucault 2011).

4.3. Loomulikustamine

See, mida me loeme, kuulame, vaatame või näeme annavad meile edasi nägemust sellest, milline maailm on. Erinevatel tekstidel on kombeks loomulikustada ühiskondlikke nähtusi, viise ning meetodeid. See, mida parasjagu loomulikustatakse, oleneb tekstide tootjast ning püstitatud eesmärgist. Näiteks erinevad nn naisteajakirjad loomulikustavad teatud elustiili, pidevat ostlemist, intiimsuse suurt osatähtsust igapäevaelus, oma kehavõlude ärakasutamist ning partnerite pidevat vahetamist. Samas kui erinevad reklaamitootjad püüavad oma sõnumites loomulikustada just nende toodete kasutamist. Nii kujutatakse reklaamides, fotodel ja filmides ilusaid ja edukaid mehinäisi, kellega suur osa ühiskonnast soovib samastuda. Loomulikustamine on üles ehitatud aga nii, et teatud tooteid, teenuseid tarbides inimesel oleks justkui võimalus end näidatud karakteritega samastuda. Ja nii luuaksegi loomulikustamine ehk naturaliseerimine – inimesed võtavad omaks teatud käitumised, vaated, stiilid jne ning arvavad, et see on tõene maailma peegeldus. (Aava ja Salumäe, 2013)

Loomulikustamine toimub ka meediatekstides. See hõlmab samamoodi kirjutatud tekste, neis peituvaid diskursusi ning allikaid, kes teemadest räägivad. Viis, kuidas millestki räägitakse, mõjutab auditooriumi hoiakuid ja suhtumist. Meedia suudab “suureks puhuda” mitmeid teemasid, loomulikustades läbi selle ka inimeste suhtumist antud probleemi. Kui meedia räägib väljarändest viisil, mis annab mõista, et tegemist on suure ja olulise probleemiga, millega peab tingimata tegelema, siis võtavad ka lugejad selle üle

ja omaks. Ühel hetkel kaob piir inimeste enda arvamuste ja hoiakute ning meediast saadud uskumuste ning loomulikustatud ideoloogiate vahel.

4.4. Meediatekst

Ajakirjandus jaguneb mitmeteks erinevateks kategooriateks, erinedes kanalite, perioodilisuse, žanrite ja sisu poolest (Hennoste 2001). Siiski on ajakirjandustekstidel miski, mis neid teistest tekstidest tugevalt eristab. Selleks on lugejate eeldus, et ajakirjandus peegeldab ühiskondlikku tõe.

Eriti eeldavad inimesed tõe ning objektiivset maailmakajastust tekstidelt, mis tulevad usaldusväärsetest kanalitest (näiteks rahvusringhääling) ning žanritelt nagu uudis või pressiteade.

Just seetõttu on uudisväärtuse jaoks eraldi välja töötatud põhikriteeriumid, millele üks hea ja korralik uudis põhinema peab. Nimelt peab see olema värske, mõjukas, geograafiliselt lähedal, prominentne, konfliktne, ebatavaline või ootamatu ja päevakajaline (Hennoste 2001). Kuigi antud nõuded on eelkõige uudisväärtuse põhikriteeriumid, kanduvad need üle ka muudele tekstidele. Lugeja ootab, et ka olemuslood ning näiteks intervjuud ja reportaažid oleksid tõesed, värsked, uudsed ning mõjukad. Kuigi eeldatakse, et ajakirjandus ei valeta ega tugevalt moonuta üheski oma tekstis, siis eeldatakse nende kriteeriumide eriti tugevat täitmist uudise žanril.

Kõikidel ajakirjanduslikel tekstidel lasub vastutus iga sõna, mõtte, ideoloogia ja diskursuse ees, mida nad endas kannavad. Samas ei välista nn “tõe” kajastamine vastavalt uudisväärtusele seda, et tekstid ei võiks olla ideoloogilised ja kanda endas teatud varjatud väärtusi ning sõnumeid.

Töö valimisse on võetud kõik ERR uudisteportaali artiklid 2014. aastal, mis olid seotud väljarände ja selle teemaga. Kokku on analüüsitavaid artikleid 21.

Töös kasutan Eesti Rahvusringhäälingu uudisteportaali artikleid, sest need erinevad oma põhimõtelt natuke erameediast. Era-ja riiklik meedia erinevad teineteisest oma positsiooni tõttu. Kommertsmeedia võib endale lubada keelelisi kujutisi vastavalt oma kommertshuvidest lähtuvalt, aga ERR ülesanne ja kohustus on kajastada tõe nii palju kui see on võimalik. Rahvas ootab rahvuslikult ringhäälingult võimalikult objektiivset ja kallutamata sündmuste edastamist. Ka Rahvusringhäälingu seadus sätestab paragrahvis 6 lõige 4, et “Rahvusringhäälingu uudistesaadet peavad olema mitmekülgsed, tasakaalustatud, sõltumatud ja korrektsed”, lõikes 5 öeldakse, et “Rahvusringhäälingu saated peavad olema poliitiliselt tasakaalustatud”. Ringhääling kannab endas informatsiooni ja hariduslikku missiooni, mis on eriti kõrge usalduse ja austusega. Seetõttu on selles kanalis kajastatu eriti vastutusrikas ning välja tulnud diskursused lugejate jaoks isegi suurema tähendusega kui kommertsmeedias.

5. Empiirilise materjali analüüs

5.1. Esinenud diskursused, nende näited ja võimalikud tähendused:

Analüüsitud 21's artiklis esines päris selgeid ja konkreetseid diskursusi, mis peegeldavad allikate, toimetajate ja kogu rahvusringhäälingu seisukohti väljarände teemadel. Kõige tugevamalt tõusid esile rahvusluse, mure tuleviku pärast ja valitsuse kriitika diskursusi, aga seoses Tõnis Lukase “mugavuspagulaste” skandaaliga oli eelmisel aastal ERR-i uudisteportaalis mitmeid väljarändajaid kaitsvaid artikleid samuti.

Järgnevalt räägin kõige sagedamini esinenud diskursusustest ükshaaval, tuues juurde ka näiteid. Järjekord on juhuslik ega peegelda esinenud diskursuste sagedust.

- **Mure rahvaarvu vähenemise üle** - väljarände teema juba oma olemuselt on seotud rahvaarvu vähenemisega. Artiklites mainiti ka sisserände suurenemist, kuid väljarände üle tunti siiski rohkem muret. Mida suurem on väljaränne, seda väiksem on rahvaarv, mida väiksem on rahvaarv, seda suurem on oht rahvusluse, kultuuri ja keele püsima jäämisele. Ning see oli ka üks peamistest diskursusustest, mis analüüsitud empiirilisest materjalist välja tuli. Kasutatud laused ja esinenud diskursused tundsid muret nii rahva, rahvastiku, riigi toimimise ja tuleviku üle üldiselt.

Mõned näited artiklitest:

- “rahvaarvu vähenemise taga on kahe teguri koosmõju”,
- “mõned järgmised aastad on rahvastikugeograafi hinnangul ilmselt veel suure väljarändega”,
- “Tsahkna rahvastiku vähenemisest”,
- “jätkuv rahvastiku vähenemise trend näitab, et Eesti vajab radikaalseid otsuseid”,
- “rahvastiku vähenemine ja vananemine on meie rahva püsijäämise kõige valusam teema”,
- “Kui väljaränne on nii suur ja inimeste arv järjest väheneb, siis kust see inimressurss ja majanduskasv tuleb?”,
- “Endine sotsiaalminister rahvastiku vähenemisest: vajame ühiskondlikku kokkulepet”.

- **Probleemi taastootmise ja selle tugevdamise diskursus** - peale selle, et väljarändest räägiti, siis kerkis diskursustest esile selle probleemi pidev taastootmine. Auditoriumile saadeti pidevalt sõnumeid, et tegemist on suure ja tõsise probleemiga, mis ohustab meie riiki ning millele peaksid võimalolijad koos terve ühiskonnaga oluliselt rohkem tähelepanu pöörama.

Mõned näited artiklitest:

- “jätkuv rahvastiku vähenemise trend näitab, et Eesti vajab radikaalseid otsuseid”,
- “piltlikult öeldes, meil maja põleb ning selle kustutamiseks tuleb rakendada radikaalseid otsuseid”,
- “Kui väljaränne on nii suur ja inimeste arv järjest väheneb, siis kust see inimressurss ja majanduskasv tuleb?”,
- “Endine sotsiaalminister rahvastiku vähenemisest: vajame ühiskondlikku kokkulepet”,
- “madal sündimus ja viimastel aastatel hüppeliselt suurenenud väljaränne”,
- “Eestis on viimaste aastate suur väljaränne näidanud, et ...”,
- “Kuigi sisserännanute arv oli aasta varasemaga võrreldes 1459 võrra suurem, oli rändesaldo jätkuvalt negatiivne ehk riigist rännati rohkem välja, kui siia tuldi, teatab statistikaamet”,
- “Naised on aga endiselt aktiivsemad väljarändajad”,
- “Helo Meigas: väljarände tasakaalustamiseks peaks suurendama sisserännet”,
- “Tiidu sõnul on eriti probleemiks noorte neidude ja naiste väljaränne”,
- “Viimased viis aastat on tema sõnul olnud eriti ulatusliku väljarände ajaks”,
- “Samas lisas Tammaru, et kasvutrendil on ka tagasirändajate hulk”,
- “järjest suureneb ka noorte väljaränne, kuid seda ei liigita Praxise hindamiskspert Katrin Pihor otseselt halvaks näitajaks, sest noored saavad laiaast maailmast palju kogemusi ja teadmisi”,
- “Katrin Pihor: Eesti jaoks kadunud noored? Ei, hoopis kasutamata võimalus”,
- “Tartus püüavad keeleteadlased mõista neid ohte ja väljakutseid, mida väljaränne eesti keelele endaga kaasa toob”,
- “... kuid ka meie hoogustunud väljaränne sunnib teemaga enam tegelema”.

- **Väljarände loomulikustamise ja rahva rahustamise diskursus** - valdav enamus artiklitest oli probleemi õhutava sisu ja alatooniga, kuid üsna palju esines ka rahustavaid ja väljarännet loomulikustavaid diskursusi. Need vihjasid sellele, et tegemist on täiesti normaalse nähtusega ja Eestil pole vaja üle muretseda.

Mõned näited artiklitest:

- “kui me vaatame rahvastiku vanuselist struktuuri, siis hetkel on peamises rändeesas kõige suuremad põlvkonnad”,
- “varem toimunud rändetoimingud on kuhjunud praegusesse aega”,
- “Ma arvan, et viie aasta perspektiivis on väljarändes näha juba täiesti selge kahanemise trend”,
- “Eestist teise riiki oma elukoha registreerinud inimeste arv on viimased kolm aastat olnud üsna stabiilne”,
- “väljaränne toimub nagunii ja väljarände piiramine tähendab vabaduse piiramist”,
- “Rahvastikuteadlane Ene Margit Tiit selgitas, et ränne on normaalne vaba ühiskonna võimalus”,
- “tööminister Urmas Kruise rõhutas, et riigile tervikuna on väga oluline, et inimesed lähevad Eestist oma pädevust ja kompetentsi tõstma”,
- “Tammaru rääkis saates, et kogu väljarände tulemusena on tegelikult Eesti kui rahvusriik viimase 25 aastaga oluliselt tugevamaks muutunud”,
- “järjest suureneb ka noorte väljaränne, kuid seda ei liigita Praxise hindamiskspert Katrin Pihor otseselt halvaks näitajaks, sest noored saavad laiaast maailmast palju kogemusi ja teadmisi”,
- “Kõrge väljaränne iseenesest ei ole halb, peegeldades avardunud võimalusi maailma avastada, end täiendada, kogemusi omandada”.

• **Valitsuse ja riigi pihta käivad etteheitvad ning süüdistavad diskursused** - päris ohtralt leitud artiklites terve eelmise aasta lõikes riiki, poliitikuid, valitsust ja teisi võimalolijaid süüdistavaid diskursusi. Kõlavad süüdistused kehva riigi juhtimise ja väljarände parandamise programmi koostamise osas, samuti üldise suhtumise ja teemaga tegelemise pihta. Diskursustest tundub, et väljarände suur probleem on tekitatud peamiselt riigijuhtide kehvadest otsustest või vähesest aktiivsusest.

Mõned näited artiklitest:

- “Jaan Männik: väljarände küsimus on lahti rääkimata”,
- “... Jaan Männik rõhutas, et poliitikud peavad väljarände küsimuse palju tõsisemalt käsile võtma”,
- “riigil on vaja visiooni, millega tegutseda ja väljarände küsimusel on selles suur osa. Valitsuses justkui blokeeritakse see teema, kuid tegelikult peaks olema lahenduse otsimine prioriteet”,
- “Kristina Kallas: valitsus ei tunnista väljarände tõsidust”,
- “valitsus ei taha tunnista demograafilist auku, millesse Eesti liigub”,

- “Aab ütles ERR-i uudisteportaalile, et tegemist ei ole millegi uuega. Tema sõnul on viimased valitsused lastega perede toetamiseks ja heaoluühiskonna loomiseks püüdnud üht-teist teha, aga sellest ei ole piisanud ja pingutama peaks rohkem”,
- “Kahjuks on viimastel valitsustel olnud selles osas lühiajalised eesmärgid”,
- “Eestis on viimaste aastate suur väljaränne näidanud, et loodetud ühtlustumist pole paljud jõudnud ära oodata ja on otsustanud mujal elada ja töötada”,
- “André Kүүsvek: riik peab end atraktiivseks tegema”,
- “Lahkumise peamine põhjus on Palo sõnul palgavaesus, mida poliitikud peavad tunnistama ja trendi murdmiseks jõupingutusi tegema”,
- “Sellele maksab mõelda, austatud poliitikud ja teised arvamusihiidrid. Niisuguses kontekstis ei ole mõtet mingist talentide kojukutsumisest rääkida, eriti, kui preemiaks on juba eelpool mainitud halvustamine ja vastandumine”,
- “Professor: Eesti vajab läbimõeldud poliitikat välismaal elavatele rahvuskaslastele”,
- “keeleteadlase sõnul tuleks ka riigil pingutada rohkem selle nimel, et välismaal elavatel eestlastel säiliks keel ja rahvuslik identiteet”.

● **Hirmutamise ja paanika tekitamise diskursus** - mitmeid kordi tuli artikleid süvendatud lugedes välja ka hirmutamise diskursusi. Tekitati tunne, justkui oleks väljarände probleemi osas olukord äärmiselt tõsine, tulemas on midagi veelgi hullemat ning Eesti ühiskond ja kultuur on ohus. Hirmutamise diskursuse juures toodi sisse ka karmid näited minevikust, justkui oleks raudse eesriide variant ainuke võimalik alternatiiv praegusele olukorrale. Samamoodi kannab “väljasõidulubadega maailm” endas väga tugevat sõnumit, mis hirmutab ja tekitab paanikat.

Mõned näited artiklitest:

- “Kristina Kallas märkis, et valitsus eitab demograafilise augu ja väljarändega kaasneva olukorra tõsidust”,
- “Valitsus ei taha tunnistada demograafilist auku, millesse Eesti liigub”,
- “Kui ikka noorte tööpuudus on 50 protsendi lähedal, siis lähevad hakkajad, hea hariduse ja lahtise peaga inimesed ära”,
- “Graafik: sisseränne Eestisse suurenes, kuid välja rännati ikka rohkem”,
- “Kui me leiame perekondades, et see on normaalne, ja nende kohad täidavad immigrandid, siis me peame endale aru andma, et tulevikus keerulisteks olukordadeks - politseis, päästeametis, sõjaväes - kui nendes üksustes ei ole identiteeditunnet, mille pärast ühes seista, siis teised meid kaitsma ei tule”,
- “Ma arvan, et keegi ei taha tagasi seda aega, kui oli raudne eesriide ja inimestel ei lubatud oma vabadust nautida”,

- “Michal rääkis ERR-i uudisteportaalile, et ei kujuta ette väljasõidulubadega maailma, kus üliõpilasest noor arst ei saa kogemusi omandada Saksamaal või keskealine teadlane arendada enda teadmisi USAs”,
- “Professor Ehala: väljaränne on eesti keele kestvusele otsene oht”,
- “Iga Eestist välismaale lahkuja mõjutab ka eesti keele tulevikku”,
- “..., et hoida ära eesti keele ja identiteedi hääbumine”.

- **Lahenduse leidmise ja selle pakkumise diskursus** - huvitav oli jälgida sedagi, et lisaks probleemi (taas)loomisele, hirmutamisele ja võimulolijate süüdistamisele oli üsna palju ka lahenduse leidmise ja pakkumise diskursuseid. Lahendusi pakkusid nii aktiivsed kodanikud, poliitikud ise, rahvastikuteadlased ja demograafid. See näitab, et inimesed mõtlevad kaasa, räägivad oma ideedest ja soov saada antud teema osas paremaid tulemusi tundub olevat paljudes erinevates ühiskonna kihtides.

Mõned näited artiklitest:

- “Väljarände ja vaesuse vähendamiseks ning majanduskasvu suurendamiseks pean oluliseks, et riik oleks ettevõtlussõbralik ning tugevdada tuleb ka kontrolli riigiasutuste üle”,
- “Kallas usub, et Algatus Elamisväärne Riik (A.E.R.) üleskutsega võiks minna teistmoodi eelkõige sellepärast, et välja on käidud konkreetne programm ning ettepanekud võimalikeks lahendusteks”,
- “Endine sotsiaalminister rahvastiku vähenemisest: vajame ühiskondlikku kokkulepet”,
- “Põhiküsimus on selles, kas me suudame pakkuda noortele tõeliselt huvitavat ja võimalusterohket elu ning tasuvat eneseteostust”,
- “Sisserännet tuleks soodustada, et tasakaalustada väljarännet ja et töökohtade arv ei väheneks”,
- “Tiidu hinnangul võiks Eestis olla probleemi lahendus see, et välismaale läinud inimestest suur osa tuleksid tagasi ja mitte ainult talendid, vaid ka tavalised tööinimesed”,
- “Professor: Eesti vajab läbimõeldud poliitikat välismaal elavatele rahvuskaslastele”.

- **Probleemi olulisuse rõhutamise diskursus** - lisaks sellele, et esines väljarände probleemi taastootmise ja ka hirmutamise diskursusi, siis leidis ka diskursusi, mis näitasid probleemi mastaabsust ja mahukust. Ehk teisisõnu seda, et tegemist pole ainult

poliitikute murega, vaid kaasata tuleb tervet ühiskonda. Me kõik justkui vastutame ja peaksime antud probleemi lahendustesse panustama.

Mõned näited artiklitest:

- “Kallas rõhutas, et suurema diskussiooni järele on tarvidust kogu ühiskonnas, iseäranis aga võimulolijatega”,
- “See teema on Eestis põletav ja tähtis”,
- “Samal ajal tunneme Eestis puudust kvalifitseeritud tööjõust, spetsialiste otsitakse tikutulega, Eesti on otsustanud astuda “ülemaailmsesse talendisõtta”,
- “peaksime ühiskonnana vaatama peeglisse”,
- “Eesti riigi ja ühiskonna ülesandeks”.

● **Eestluse, rahvuluse, riigi, eesti keele ja selle püsima jäämise diskursus** - väljarändega on seotud ka rahvuluse ja eestluse teema. Iseenesestmõistetavalt kardetakse, et kui meist liiga paljud välja rändavad, siis kahaneb Eesti rahvaarv, seades ohtu ka rahvuse, kultuuri ja keele. Selleteemalisi diskursusi oli päris mitmeid ehk sageli juhtus, et väljarändest rääkides räägiti hoopis murest tuleviku, eesti keele ja kultuuri üle.

Mõned näited artiklitest:

- “Martin Ehala peab Tartus loengu eestluse tulevikust”,
- “Madal sündimus ja viimastel aastatel hüppeliselt suurenenud väljaränne on süvendanud niigi laialt levinud arusaama, et eesti keel on küll armas, aga kahjuks liiga väike ja väljasurev keel”,
- “... kuid eestluse tulevik ei sõltu mitte üksnes demograafilistest protsessidest, vaid ka sellest, kuidas me eestluse olemust mõistame”,
- “Meigase sõnul ei lahku keegi Eestist kerge südamega ja enamik tahavad siia tagasi tulla”,
- “Eesti Rahva Muuseumi direktor Tõnis Lukas rõhutas, et rahvusvaheliselt ärevad ajad peavad sundima Eesti rahvast valvsusele”,
- “Usun, et iga inimene armastab eelkõige elada oma kodumaal”,
- “Eestlasi on nii vähe, et kindlasti ei tohi me kellegi üle kohut mõista”,
- “..., siis me ütleme ühest oma väikese rahva osast lihtsalt lahti”,
- “Pigem tuleks Michali sõnul Eestis mõelda rohkem, kuidas meie eestlasi väljaspool kaardile joonistatud piire Eesti kultuuri, rahvuse ja julgeoleku tagamiseks pidevalt kaasata”,
- “Eesti on liiga väike, et kedagi sildistada”,
- “Välismaale suundunud noored on Eestile tähtis vara, kui me seda vaid enda kasuks pöörata suudame”,
- “Iga Eestist välismaale lahkuja mõjutab ka eesti keele tulevikku”,

- “Mida suurem on väljaränne, seda väiksem on see kogukond, kes siia jääb. Ja päris selge on see, et nende hulgast, kes lähevad välismaale, mingi osa jääb sinna ja mingi osa ei suuda eesti keelt ja kultuuri säilitada. Nii et see on ilmselge oht”,
- “...on muresemist väärt”,
- “... kogu eestlusele on see probleem”,
- “Eesti riigi ja ühiskonna ülesandeks”,
- “..., et hoida ära eesti keele ja identiteedi hääbumine”.

● **Lahkujate süüdistamise diskursus** - analüüsitud artiklites leidis otseseid või kaudseid süüdistusi ja etteheiteid nende suunas, kes lahkuvad ja Eestist välja rändavad. Lukas nimetas neid mugavus-ja lodevuspagulasteks, lisaks räägiti selles, et justkui ei tohi neid reeturiteks lahterdada, aga seda juba niimoodi välja öeldes kerkib esile süüdistusenoot ja arvamus, et lahkujad reedavad kodumaa. Taolisi Eestist lahkujate süüdistusi oli teisiigi.

Mõned näited artiklitest:

- “Lukas: praegused Eestist lahkujad on mugavus-ja lodevuspagulased”,
- “Ta tõi välja, et on vale öelda, et las noored lähevad, kui nad Eestist lahkuda soovivad.”
- “See ei ole see laine, mis läks 1944. Need on mugavuspagulased, kes praegu lahkuvad. Osalt ka lodevuspagulased”,
- “Meie ülesanne võiks olla pigem aru saada, miks inimesed lähevad. Me ei tohi hakata neid lahterdama, et nad on kodumaa reeturid”,
- “Lukas: lodevad on need, kes on läinud mugavama elu peale Eestit kritiseerides”,
- “..., et mugavus-ja lodevuspagulastest rääkides pidas ta silmas inimesi, kes kergema elu peale läinuna Eesti riiki distantsilt maha teevad”,
- “Selge on, et sellist aja surnuks löömist ja uudistamist maailmas, mida konservatiivne inimene alati kõige targemaks aja kasutamiseks ei pea, tuleb ette”,
- “Professor Martin Ehala hinnangul on inimeste lahkumisel eesti keelele tugev mõju”,
- “iga Eestist välismaale lahkuja mõjutab ka eesti keele tulevikku”.

● **Rahva süüdistamise diskursus** - ühelt poolt esines artiklites lahkujate süüdistamist, kuid teisalt kumas mõnes kohas läbi ka terve meie ühiskonna süüdistamine. Seda küll mitte eriti massiliselt, kuid mõned diskursuse näited siiski olid.

Mõned näited artiklitest:

- “Kui me leiame perekondades, et see on normaalne, ja nende kohad täidavad immigrandid, siis me peame endale aru andma, et tulevikus keerulisteks olukordadeks - politseis, päästeametis, sõjaväes - kui nendes üksustes ei ole identiteeditunnet, mille pärast ühes seista, siis teised meid kaitsma ei tule”,
- “Aga mis õigusega sa üldse kedagi või midagi armastad, kui normaalne on karta, vihata, umbusaldada, süüdistada ja rünnata?”.

- **Inimeste kaitsmise diskursus** - Eelmisel aastal tekitas palju poleemikat Lukase väljaõeldu ja see lõi ka suure kaitse ning Lukase ütlusest vastandumise laine. Seega tuli mitmeid diskursusi, mis põhinesid lahkujate kaitsmisel ja õigustamisel, tuues välja mitmeid positiivseid aspekte väljarände juures.

Mõned näited artiklitest:

- “Eestlaste hingapõhjani ärasolvamine ei ole kindlasti asi, mida ma peaks õigeaks”,
- “Eestist nende poole näpuga viibutada ja solvata ei ole tark”,
- “Tööminister Urmas Kruuse rõhutas, et riigile tervikuna on väga oluline, et inimesed lähevad Eestist oma pädevust ja kompetentsi tõstma”,
- “Siseminister Hanno Pevkuri arusaam on see, et logelejad ei saa üheski riigis tööd”,
- “Tsahkna: Eestist lahkunute üle ei tohiks kohut mõista”,
- “Michal: tegutsemine avatud maailmas pole mugavus”,
- “..., et enese arendamist ja tegutsemist avatud maailmas ei saa kindlasti lodevuseks või mugavuseks pidada”,
- “Michal rääkis ERR-i uudisteportaalile, et ei kujuta ette väljasõidulubadega maailma, kus üliõpilasest noor arsti ei saa kogemusi omandada Saksamaal või keskealine teadlane arendada enda teadmisi USAs”,
- “Millega me säärase vihakõne ära oleme teeninud?”,
- “Keegi meist ei ole lahkudes ust tagantkätt kinni löönud”,
- “Kõrge väljaränne iseenesest ei ole halb, peegeldades avardunud võimalusi maailma avastada, end täiendada, kogemusi omandada”.

- **Vastandumise, meie-nemad diskursus** - väljarände teemalistes artiklites koorus välja ka meie-nemad diskursus ehk Eestis elavate eestlaste kokkuhoid ja välismaal elavate eestlaste ühte hoidmine, mis oli segatud natuke ka vastandumise ja süüdistamisega. Tihti räägiti “meie” noortest ja “meie” soovidest, pidades siinkohal silmas tervet Eestit ja selle rahvast.

Mõned näited artiklitest:

- “Helen Eelrand: meie, lodev-eestlased”,
- “... Tõnis Lukase arrogantne avaldus mugavus-ja lodevuspagulaste kohta mõjus keset pidupäeva nagu ootamatu kõrvakiil ning pani meid, uusväliseestlasi, üksteisele hämmeldunult otsa vaatama”,
- “Keegi meist ei ole lahkudes ust tagantkätt kinni löönud”,
- “Saatusekaaslased”,
- “Vastandumine. Meie ja nemad. Kardan, et see Tõnis Lukase sõnavõtust läbi kumaski”,
- “Meie veel arvasime, et ....”,
- “Meie hulgas on ....”,
- “Me kõik oleme pidanud alustama nullist...”,
- “Kahtlustan, et meie siin kaugel...”,
- “Meie, väliseestlased”,
- “Me loodame südamest, et meil kõigil (just nimelt “meil”) hästi läheks”,
- “Miks siis mitte kasutada võimalust tuua oma noored tagasi koju?”,
- “Kui me tahame, et meie noored tagasi tuleksid”.

- **Kantseliidi keele diskursus** - ERR kasutab oma artiklites väljarändest rääkides tugevat kantseliiti ja sellist raamatupidamise sarnast keelt. Tegemist oli peamiselt pressiteadete refereeringuga ja tihtipeale ka allika sõnade kasutamisega. Siiski nende sisse jätmine ja kasutamine näitab mõningast distantsi hoidmist ja familiaarsusele vastandumist.

Mõned näited artiklitest:

- kahanes,
- selgelt miinuses,
- välisrände saldo,
- prognoos, trendid,
- graafik,
- tulemusena,
- eestlaste osakaal.

5.2. Ajaline analüüs ehk millal ja kui sagedasti on ERR-s väljarändest räägitud?

Ajaliselt on ERR-i väljarände teemalised artiklid seotud tugevalt ametlike väljaannetega. Jaanuari keskel avaldas Statistikaamet oma rahvaarvu andmed ning seoses sellega on ERR-s ilmunud ka pressiteate refereering. Sama päeva õhtul ilmus lugu rahvastikugeograafia, kes avaldatud statistilisi tulemusi kommenteeris. Mõned päevad hiljem ilmus poliitik Margus Tsahkna kommentaar antud tulemuste kohta.

Seejärel oli antud teemal vaikus ning väljaränne tõusis päevakorda taas, kui veebruari alguses toimus majanduskonverents “Eesti majanduse väljavaated 2020. aastatel”. Seal arutati ka väljarände ja rahvastiku vähenemise teemadel ning selle lainetusena on veebruaris ilmunud kolm artiklit.

Märtsi kuus toimuva emakeelepäeva puhul esines professor Martin Ehala ettekandega “Suur-Eesti”, kus puudutas tugevalt ja jõuliselt ka väljarände temaatikat. Järgmisel päeval, märtsi keskel, ilmus poliitiline arvamuskäsitlus Annika Uudelepa poolt, kes andis valitsusele nõu, tuues ühe punktina sisse ka väljarände probleemi lahendamise.

Seejärel oli üle kahe kuu “vaikust” ning ERR võttis taas teema üles, kui ilmus Statistikaameti ametlikud numbrid eelneva aasta rahvastiku liikumise kohta. Artikkel oli üsna pikk ja põhjalik, kuid ei tekitanud suuremat diskussiooni. Kolm kuud hiljem, augusti keskel, toimus Paides arvamuskonverents, mida ERR aktiivselt kajastas. Väljarände teemal ilmus sealt üks pikem artikkel, kuid juba vähem kui nädal aega hiljem tekitas Eesti Rahva Muuseumi direktor Tõnis Lukase iseseisvumise taastamise tähtpäeva sõnavõtt suurt meelepaha ja emotsioonipuhanguid. Päev pärast peetud kõnet ja sellest tehtud artiklit ilmus viis artiklit. Sõna võtsid nii ministrid, rahvastikuteadlane, poliitikud ja viimasena Lukas ise. Kaks päeva hiljem ilmus pikk ja väga emotsionaalne arvamuskäsitlus väliseestlaselt. Seejärel teema vaibus.

Kuu hiljem, septembris, kerkis väljaränne taas päevakorda, kui ilmus Noorteseire aastaraamat, mida ERR oma uudisteportaalis refereeris.

Oktoobris ilmus taas üks arvamuskirjutus, mille kirjutas Praxise majanduspoliitika programmi juht Katrin Pihor. Artikkel oli üsna pikk ning üldfookus oli välja rännanud noorte kasutamise võimalused Eesti hüvanguks. Rohkem järelkaja see ei tekitanud.

27. novembril toimus keeleteadlaste kohtumine ning seoses sellega on rahvusluse, keele ja väljarände temaatika jõudnud taas ERR uudisteportaali. Sama päeva õhtul on ilmunud veel üks täpsustav artikkel samal teemal, samade allikatega. Detsembris ühtegi väljarände teemalist artiklit ERR-s ei ilmunud.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et ERR-i uudisteportaalil kajastati 2014. aastal väljarände teemalisi artikleid üsnagi lainetena, mis olid põhjustatud avaldatud pressiteadetest või aastaraamatutest ja statistikatest, toimunud üritustest ja mitmeti mõistetud sõnavõttudest.

5.3. Meediateksti žanride ja kanalite analüüs

Kõige enam ilmus artikleid ERR rubriigis Eesti (16), seejärel rubriigis Arvamus (3). Rubriikides Arvamusfestival ning Varia ilmus mõlemas 1 artikkel. Antud osakaal näitab, et Rahvusringhääling hoiab oma meediatekstides üsnagi tugevalt korrektset, võimalikult objektiivset ja nõ asjalikku joont, avaldades suure enamuse tekstidest uudise žanris. Arvamusrubriikides avaldatakse kõige enam isiklikke seisukohti, kuid ERR on hoidnud nende osakaalu antud teemal minimaalsena.

Kanalite lõikes on kõige enam uudiseid ERR uudisteportaali jõudnud nende enda loominguks, napilt teisel kohal on ERR raadiouudiste refereeringud. Pressiteateid on kolm, televisioonist võetud uudist üks ning ettekande või pressikonverentsi refereeringuid kokku 3. Ühe artikli puhul polnud aru saada, kust informatsioon võetud on.

5.4. Mis rollides sõnasaajad/-võtjad on?

- **Poliitiku rollis** võeti väljarände teemadel 2014. aastal ERR-i uudisteportaalil otseselt sõna kolm korda, kuid üks artikkel oli endise sotsiaalministri poolt ning üks

valitsuse pressikonverentsi refereering. Antud artiklis anti sõna neljale erinevale ministrile. Ehk kokku rääkisid väljarändest läbi ERR-i uudisteportaali 8 endist või praegust poliitikut.

- Seitsmes artiklis kasutati peamise allikana **eksperti**. Ekspertidena kasutati nii professoreid, hindamiseksperthe, keeleteadlasi, rahvastikuteadlasi kui ka rahvastikugeograafe.
- **Arvamusliidri rolli** kandsid autorid kolmes avaldatud artiklis. Kahes neis oli allikaks Tõnis Lukas, ühes majandusteadlane.
- **Aktiivse kodaniku rollis** saadi sõna neljas artiklis. Kaks neist olid arvamusartiklid, üks Arvamusfestivali kajastus ning üks oli Vikerraadio päevakommentaar.
- Lakoonilist **pressiteadet** kasutati artikli allikana kahel korral.

Eksperti roll	7 artiklit
Poliitiku roll	5 artiklit
Arvamusliidri roll	3 artiklit
Aktiivse kodaniku roll	4 artiklit
Pressiteade	2 artiklit

Nagu võis eeldada, on kaks kõige tugevamalt esinenud rolli eksperti ja poliitiku oma. Ühed satuvad meediasse, sest soovivad avalikku tähelepanu, teiste arvamust tahab avalikkus ise teada. Ka erinevad arvamusliidrid on oma jälje jätnud ning näitavad sellega, et ühiskonnas mõeldakse mitmel tasandil väljarände ja sellega kaasnevatele probleemidele kaasa.

5.5. Sooline erinevus - kes saab sõna?

Kokku sai 21's artiklis sõna 28 inimest. Nendest 28'st 17 olid meesterahvad ja 11 naisterahvad ehk protsentuaalselt said mehed sõna 61% ja naised 39%. Kahes artiklis polnud autorit välja toodud (pressiteated). Huvitav on tõsiasi, et kõik arvamusartiklid olid naisallikatega, poliitikutest oli suurem osa aga mehed. Ekspertide hulgas oli naisi ja

mehi üsnagi võrdselt. Taoline meeste ja naiste jaotus meedias pole väga üllatav, sest erinevad uurimused on kinnitanud 70-30 vahekorra esinemist soolises aspektis ehk mehed saavad sõna 70'l protsendil ja naised 30'l protsendil kordadest.

5.6. Pealkirjade analüüs

2014. aastal ilmunud artiklite pealkirjad on üsnagi jõulised, tugevad ja mitmeid erinevaid diskursusi kandvad. Siiski tuleb nende tugevus ja jõulisus allikate poolt, sest vähe kasutatakse toimetajapoolset tõlgendust tekstist. Valdav enamus pealkirjadest on tsitaadid või allikale viidatud seisukohad, jättes ERR'i enda positsiooni tagaplaanile ja neutraalsemasse positsiooni.

Kõige enam tuleb pealkirjades esile **probleemi taastootmise või kinnitamise diskursus**. Seda ilmestavad järgmised näited:

- Lukas: praegused Eestist lahkujad on mugavus- ja lodevuspagulased;
- Endine sotsiaalminister rahvastiku vähenemisest;
- Tsahkna rahvastik vähenemisest;
- Jaan Männik: väljarände küsimus on lahti rääkimata.

Taolised näited kinnistavad juba oma olemuselt arvamust, et väljaränne on Eestis suur probleem, see pidevalt suureneb ning rahvastik muudkui väheneb. Kui inimesed loevad ainult pealkirju, siis saavad nad nende põhjal teha suuri üldistusi probleemi olemusest ja tõsidusest.

Palju räägiti probleemist, kuid pealkirjades kõneldi ka erinevatest **lahendustest**, mida üks või teine pakkus riigile, inimestele ja ka ühiskonnale üldiselt väljarändega võitlemiseks. See, et lahendusi pakuti juba pealkirjades, näitab ühiskonna kaasatust.

Peamised näited artiklitest:

- Professor: Eesti vajab läbimõeldud poliitikat välismaal elavatele rahvuskaslastele;
- Helo Meigas: väljarände tasakaalustamiseks peaks suurendama sisserännet;
- Annika Uudelepp: kolm teemat, mida järgmine valitsus peaks tõsiselt võtma;
- Tsahkna rahvastiku vähenemisest: lastele tuleb anda valimisõigus.

Valitsuse-riigi-võimulolijate kritiseerimine kõlab eriti tugevalt ja otseselt mitmeski pealkirjas. Süüdistatakse justkui valitsust, et pole tehtud piisavalt ennetustööd ning praegugi eitatakse või ignoreeritakse väljarändega seotud probleemi.

Mõned selgemad näited:

- Kristina Kallas: valitsus ei tunnista väljarände tõsidust;
- Annika Uudelepp: kolm teemat, mida järgmine valitsus peaks tõsiselt võtma;
- Professor: Eesti vajab läbimõeldud poliitikat välismaal elavatele rahvuskaaslastele.

Väljaränne on tugevalt seotud rahvastiku vähenemise teemaga ning see omakorda haakub tugevasti **eestluse ja rahvuslusega**. Just need on diskursused, mis õhkuvad ka mitmetest pealkirjadest nii otseselt kui kaudselt.

Mõned näited pealkirjadest:

- Professor Ehala: väljaränne on eesti keele kestvusele otsene oht;
- Martin Ehala peab Tartus loengu eestluse tulevikust;
- Helen Eelrand: meie, lodev-eestlased.

Samas on päris mitu artiklit ka väljarännanud inimeste **kaitsepositsioonilt**, edastades rändamise normaliseerimise ja kaitsmise diskursust. Kaitsvad pealkirjad ilmusid järjest pärast Tõnis Lukase “mugavuspagulaste” seisukohta.

- Michal: tegutsemine avatud maailmas pole mugavus;
- Tsahkna: Eestist lahkunute üle ei tohiks kohut mõista;
- Rahvastikuteadlane: “mugavuspagulasteks” väljarändajaid nimetada ei saa;
- Ministrid mõistsid Tõnis Lukase “mugavuspagulase” hinnangu hukka.

Oli ka **kantseliitlikku ja raamatupidamislikku keelt**, näiteks pealkirjades

- “Eesti rahvaarv kahanes 1,31 miljonini”
- “Graafik: sisseränne Eestisse suurenes, kuid välja rännati ikkagi rohkem”.

Eriti viimases pealkirjas olnud sõna “ikkagi” kannab endas probleemi taastootmise ja võimendamise diskursust. Kuigi edasi on antud vaid pressiteade ja ametlik statistika, siis võib väikese sõna lisamine muuta pealkirja tonaalsust ja tegelikku mõtet oluliselt.

5.7. Fotode ja pildiallkirjade analüüs

ERR uudisteportaali artiklite juures on alati pisikesed fotod asukohaga artiklist paremal ülal. Fotod on proportsionaalselt looga väikesed, tagasihoidlikud ja pigem tagaplaanil olevad.

13 artikli juures kasutatud fotol oli allikas või allikad peal. Tegemist oli suhteliselt tagasihoidlike, väheste emotsioonidega ja ametlike piltidega. Paljud pildid olid hetked ERR telesaadetest, kus allikad oli esinenud. Nendest 13'st portreefotost 8 olid mehed, 4 naised ja 1 foto peal oli nii naise kui mehi.

8 artikli puhul oli kasutatud muud fotot, mis haakus küll teemaga, kuid polnud otseselt kellegi allika või kõneleja näopilt. Näiteks kahe pildi peal oli imik, ühe peal noormees jalgrattaga ning teisel lehvitas noor poiss Soome lippu. Eestluse teemalise artikli juures oli pilt Aabitsatest, ühel pildil ehitustöölised ning ühel kaks naisterahvast kohvritega kõndimas.

Pildiallkirjad olid üsnagi tagasihoidlikud ja minimaalsed. Vaid kahel juhul oli pildiallkiri natuke lahti kirjutatud:

- “Järk-järgult on kasvanud noorte väljaränne. Pilt on illustratiivne.” ja
- “Eesti iive jäi möödunud aastal selgelt miinusesse”.

Üheksa pildi allkiri oli lihtsalt inimese nimi või siis tema tutvustus, näiteks “Katrín Pihor on poliitikauuringute keskuse Praxis majanduspoliitika programmi juht”. Kümnel pildil pildiallkiri aga üldse puudus.

Artiklite fotode ja pildiallkirjade analüüs näitas selgelt, et ERR kasutab oma meediatekstide illustreerimiseks väga tagasihoidlikke fotosid ja eelistab pildiallkirju kas mitte üldse panna või kasutada lakoonilist allika tutvustust. See kontseptsioon toetab iseenesest ERR kui riikliku meediakanali objektiivsuse eesmärki, sest nagu näitas üks välja kirjutatud pildiallkiri - *Eesti iive jäi möödunud aastal selgelt miinusesse* -, siis võib ka lihtsast pildiallkirjast õhkuda tugevat diskursust probleemi kinnitamise suunas.

5.8. Analüüsi kokkuvõte

Artiklite analüüsis ilmnis selgelt, et väljarändest rääkides anti edasi väga mitmeid erinevaid varjatuid ja varjamatud diskursusi. Muret tunti nii eestluse püsijäämise kui ka keele pärast, samuti immigrantide sissevoolu ja nõ eestlaste ülevõtmise üle. Samas oli artiklites üsna palju ka mitmel tasandil süüdistamist. Heideti ette valitsusele ja kõigile praegu ning varem võimul olijatele, et nad pole teinud piisavalt head tööd, mõeldud on lühiajaliselt ning probleemiga ei tegeleta piisavalt, seda lausa blokeeritakse ja eiratakse.

Lisaks poliitikute süüdistamisele kõlas artiklites üsna selgelt ka lahkunute süüdistamine, vihjates nende soovile otsida kuskil mujal mugav ja mõnus elu, hoolimata eesti keelest ja rahvusest ning justkui kodumaad reetes. Kuigi taolisi süüdistavaid etteheiteid oli ennegi, siis Tõnis Lukase väga otsekohene ja jõuline avaldus muutis tugevale kaitsepositsioonile nii lahkujad, lahkunud kui ka poliitikud ja ministrid. Selles kaitselaines õigustati lahkujaid palju, julgustades ja toetades nende äraminekut. Kui varasemalt oli lahkujaid justkui kritiseeritud, kasutades tugevamaid ja nõrgemaid sõnu, kuid tehes seda ikkagi kaudselt ja “läbi lilled”, justkui mingist rollist lähtuvalt, siis Tõnis Lukase otsene ja varjamatu lahkujate süüdistamine läks üle piiri. See oli liiga otsene, jõuline ning justkui lõhkus selle vormi, milles varasemalt oli probleemist räägitud. See tekitas aga tugevat vastureaktsiooni nii poliitikute enda kui ka ilmselgelt süüdistatavate poolt. Varasemalt oli näiteks Margus Tsahkna ise samuti süüdistavate nootidega lahkujatest rääkinud, kuid nüüd asus ta neid kiirelt kaitsma. Justkui oleks Lukas oma ütlemisega astunud välja kirjutamata reeglitega grupist, kus süüdistati väljarandajaid teatud kindlal viisil ja moel.

Üks tugev diskursus, mis artiklite analüüsist läbi jooksis, oli demograafide ja rahvastikuteadlaste pidev rahustamine ja kinnitamine, et ränne on normaalne ja Eestil pole suurt põhjust muretsemiseks. Samal ajal kui poliitikud ja arvamussaadikud muretsesid ja pakkusid erinevaid lahendusi probleemi vähendamiseks, olid eksperdid suhteliselt rahulikud, öeldes, et praegune protsess on normaalne. See näitab selgelt, et kes probleemi toodavad ja sellest pidevalt räägivad - poliitikud ja ühiskonnategelased. Väljaränne on mugav ja hea teema, millest pidevalt rääkida, sest mõjutab meid kõiki ja väljarände vähendamisest on tõenäoliselt suurem osa rahvast huvitatud.

Analüüsi tehes selgus, et väljarändest rääkides võib rääkida tegelikult väga mitmest asjast. Võib rääkida konkreetset väljarände statistilistest numbritest, aga ka lahkujatest ja jääjatest, riigi ja ühiskonna normidest, käitumistest ja meetmetest. Samuti võib rääkida süüdistamisest ja kaitsmisest, tulevikust ja probleemi normaliseerimisest, ka paljudest erinevatest lahendustest, mis väljarände küsimusi lahendada võiks. Nii käib sellel teemal kirjutades juurde mitmeid diskursusi, mida lugejatele kaasa antakse ja mis uskumusi edastatakse. Justkui on mingi avalik kord, kuidas poliitikute grupp antud valdkonnast räägib, kuidas hindavad olukorda eksperdid ja milline on kodanike seisukoht. Kirjutamata reeglid, mis hoiavad koos seda gruppi, kuhu meist igaüks kuulub. Lukase väljaütlemine oli hea näide grupireeglite lõhkumisest ja sellele järgnenud võimalikust reaktsioonist - grupikuuluvust tugevdati, vastanduti Lukase arvamusest ja hakati rünnatuid kaitsma. Huvitav oli asjaolu, et kaitsma hakkasid vahel ka need inimesed, kes varasemalt olid ise süüdistanud ja rünnanud. Sõna võtsid mitmed ministrid, nende hulgas isegi peaminister. Ehk kui astuda liiga jõuliselt oma sammu, siis hakkab grupp tõrkuma ja toimub kas vaigistamine või väljaheitmine.

ERR hoiab suhteliselt neutraalset joont, mis küll ei takista diskursuste levikut ja edasikandumist, kuid nende enda tootmise asemel ERR vahendab neid kasutatud allikatelt. Pildid ja pildiallkirjad on äärmiselt tagasihoidlikud, minimaalsed ja formaalsed, kandmata endas tugevaid sõnumeid ja toetamata diskursusi. Mõne üksiku loo puhul oli ikkagi fotodega edasi antud ka sõnumit, mis toetas kehtivaid stereotüüpe. Näiteks ehitustöölise pilt väljarändega seotud artikli juures.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et ERR uudisteportaalis 2014. aastal avaldatud artiklites esines palju mitmeid diskursusi, mis edastati lugejatele varjatult ja varjamatult. Tekstid kandsid tihti peale poliitikute huve, sest just nemad olid peamiselt need, kes probleemist rääkisid ja selle tõsidust taastootsid. Ka rahvastikuteadlased ja -geograafid tundsid vahel muret keele ja kultuuri püsimajäämise üle, kuid samas olid nemad ka need, kes rahustasid ja selgitasid, et rahvaste ränne on igati loomulik protsess ja Eesti ei erine antud juhul kuidagi. Kuigi artiklid kandsid endas mitmeid tugevaid ja selgelt eristuvaid diskursusi, siis suutis ERR ise säilitada suhteliselt neutraalse ja ametliku infoedastaja positsiooni.

6. Diskussioon

Käesolev magistritöö analüüsis 2014. aastal Eesti Rahvusringhäälingu veebiportaalis uudised.err.ee ilmunud artikleid väljarände teemadel, pöörates tähelepanu varjatud ja varjamatutele esinenud diskursustele. Alljärgnevalt käsitlen mõningaid olulisemaid ja selgemini eristuvaid aspekte analüüsist ja uurimistulemustest.

Levinumad diskursused - mida tegelikult öeldakse ja millest räägitakse?

Uurimistöö empiirilist materjali analüüsisin kriitilise diskursusanalüüsiga. Erinevaid diskursusi, mis ERR'i meediatekstides esinesid, oli mitmeid. Igas tekstis on omad diskursused, sest iga tekst on kontekstis ja kellegi poolt loodud. Seega pole tekstis diskursuste esinemine ootamatu, vaid pigem ootuspärane. Mis pakkus aga huvi, on see, et millised diskursused esinesid ehk millest tegelikult räägiti. Võis eeldada, et väljaränne on sedavõrd lai ja oluline teema Eesti ühiskonnas, et sellega käib kaasas mitmeid erinevaid diskursusi. Samas oleks võinud eeldada, et tugevamad ja jõulisemad diskursused esinevad pigem erameedias, jättes rahvusringhäälingu meediatekstile suhteliselt objektiivsed ja neutraalsed toonid. Analüüsist selgus, et artiklite üldpilt võiski olla üsna pressiteatelik, allikaid vahendav ja kallutamata, kuid lähemal vaatlusel ja põhjalikumal lugemisel leidis ERR uudisteportaali väljarände teemalistes artiklites rohkelt erinevaid varjatuid ja varjamatuid diskursusi. Väljarände peateema alt räägiti sageli hoopis teistel teemadel, edastati rahvale või võimulolijatele kindlaid sõnumeid ning kasutatud diskursused rääkisid hoopis muud juttu. Alljärgnevalt toon välja peamised esinenud diskursused ehk teemad, millest tegelikult räägiti.

Kui vaadata lähemalt tugevamaid esinenud diskursusi, siis esimese diskursusena võib välja tuua **mure rahvuluse, keele ja kultuuri pärast**. See on tegelikult ka üks loogilisemaid ja eeldatavamaid diskursusi, mis väljarände teemalistes tekstides võiks välja tulla. Väljaränne on seotud rahva mujale asumisega, mis tähendab, et rahvaarv kahaneb ja koos sellega kerkib õhku ka hirm riigi pärast. Riik koosneb rahvast, rahvas hoiab üleval kultuuri, keelt, rahvuslust ja ühtsust. Mida tugevam on rahvuslus, seda tugevam on kultuur, see omakorda viib riigi tugevuseni. Väljarände hoogustumine ja sel teemal pidevalt sõna võtmine tekitab ja taastoodab muret rahvuluse, keele ja kultuuri

püsima jäämise üle. Mõtiskletakse selle üle, et milline on Eesti traditsioonid aastakümnete pärast ning kardetakse eesti keele kestvuse ja kommete säilimise pärast. Ehk teisisõnu kui räägitakse väljarändest, siis ühelt poolt esitletakse küll statistilisi tulemusi, kuid üha avalikumalt ja samas ka jõuliselt varjatuna räägitakse murest meie tuleviku pärast. Artiklite analüüsist tuli välja, et diskursused on nii avalikud kui varjatud ehk sellest murest räägitakse nii otse kui ka läbi metafooride ja mitmetähenduslike lausete.

Taolisi diskursusi kandsid artiklites eelkõige poliitikud ja võimulolijad. Poliitvõitluses ja -diskussioonides on väljaränne teemaks olnud juba pikka aega. See on valdkond, millele erinevad poliitikud ja erakonnad suuremaltki palju tähelepanu pööravad. On see ju miski, mis kõnetab nn tavalist inimest, millest on alati midagi rääkida ning mida saab alati paremaks teha. Sõnavõttud ka muus meedias sellest, kuidas tuleb ühte või teist meedet kasutusele võtta, et väljarändajaid vähendada, leidub palju. See on poliitiliselt arusaadav teema, sest rahvas soovib ju näha poliitikutelt, kuidas nad tagavad kultuuri ja ühiskonna jätkusuutlikkuse, toimimise ja tagamise. Mõned aastad tagasi, kui väljaränne hoogustus, võtsid sel teemal sõna väga erinevatest valdkondadest isikud. Selle teema üle arutleti ja tunti muret nii kohalikes meediates, aga ka lausa presidendi tasemel. Korraldati sotsiaalseid kampaaniaid ning ühiseid inimeste tagasikutsumisi. Viimastel, 2015. aasta parlamendivalimistel räägiti välja-ja sisserändest samuti palju. Keskerakond võttis selle lausa endale üheks tugevaks programmi osaks, rääkides jõulisemalt kui võib-olla teised erakonnad just väljarände probleemist ja erinevatest lahendustest.

Antud diskursus on tugevalt seotud ka **probleemi taastootmise ja kinnistamisega**. Ühelt poolt tunti muret eestluse ja meie püsijäämise üle, teisalt seda arvamust, et rahvastik väheneb ja see on probleem, pidevalt ise ka taastoodeti. Pealkirjad ja laused tekstides olid üsnagi tihedalt läbi põimunud väljenditega nagu “rahvastiku vähenemine” või “jätkuva rahvastiku vähenemise trend”. Taolised laused peegeldavad ühiskonna üldist muret ja modaalsust antud teema osas. Ei räägita otseselt väljarändest, vaid väljaränne on seotud rahvastiku vähenemisega ja see omakorda eestluse püsima jäämise ohuga. Probleemi taastootmine eriti just pealkirjades tekitab lugejas tugevaid hinnanguid ja seisukohavõtte. Kui pidevalt räägitakse, et rahvastik väheneb ja seda just väljarände tõttu, siis võetakse see ka üldiseks uskumuseks ja hoiakuks. Otseselt see vale polegi, kuid rahvastiku vähenemisel on ka teisi olulisi aspekte. Seostades rahvaarvu vähenemist

peamiselt väljarändega, pannakse väljarändele suurem vastutus ja osalus kogu tervikprobleemis. See viib aga valede hinnangute ja arvamusteni.

Veel üks suurem esinenud diskursus oli **valitsuse, praeguste ja endiste võimulolijate ning arvamuslimidrite süüdistamine**. Sellelaadseid näiteid oli väga palju, mis tõi selle diskursuse eriti tugevalt esile. Eesti ühiskonnas on rahvas olnud suhteliselt alati valitsusega opositsioonis, nende suhtes rahulolematu ja alatasa kriitiline. Harva on saavutatud rahulolu ja harmoonia, kindlus ja üksteise toetamine. Ka väljarände teema puhul pidev võimulolijate süüdistamine taastoodab hinnanguterohket ja hukkamõistvat suhtumist tehtud otsustesse, valikutesse ja plaanidesse, mida võimulolijad nüüd ja enne teinud on. Süüdistatakse nii praeguseid kui ka endiseid valitsuseliikmeid, aga ka riigikogu üldise poliitika eest. Negatiivset hinnangut antakse nii konkreetsetele inimestele teatud tegevuste või tegemata jätmiste pärast, aga ka kogu valitsusele. Süüdistatavateks on nii arvamuslimidrid ja ühiskonnategelased, aga ka aktiivsed kodanikud. Ühelt poolt näitab selline aktiivne ja julgesõnaline süüdistamine ja etteheitmine vabadust ning julgust sõna sekka öelda ja arvamust avaldada. Eks see ole ju ka üks demokraatia tunnus, samuti vaba ajakirjanduse eelis - erinevatel inimestel on võimalus avalikult kritiseerida ja sellega rahvuslikku ringhäälingu meediatekstidesse pääseda. Teisalt see pidev rahulolematust taastoodab rahulolematust. Ega head ju keegi ei räägi. Sellest, et Eestisse sisse rändas eelmisel aastal oluliselt rohkem inimesi kui üle-eelmisel, ei räägita. See mainitakse küll ära, kuid lugu ja diskussiooni sel teemal ei teki. Otsitakse üles need negatiivsed asjad ja arutletakse nende üle. Mida rohkem neist teemadest aga räägitakse, seda tugevamalt seda diskursust ja arvamust taastoodetakse. Inimesed, kes võib-olla polnudki nii kursis sellega, mis seis Eestil väljarändega on, loevad pealkirju selle kohta, kuidas “valitsus ei võta väljarändega seotud probleemi tõsiselt” või kuidas meil on vaja “radikaalseid otsuseid”, et püsima jääda ja väljarändele piir jääda. Neist pealkirjadest ja üksikutest fragmentidest võib jääda oluliselt teine mulje, mis loob tegelikkusest oluliselt kehvema ja dramaatilise pildi kui võiks ja peaks. Aga eks see ongi diskursuste eesmärk, oht ja ülesanne - rääkida millestki mingis kontekstis. Antud artiklites räägiti väga palju süüdistamisest, hukkamõistust ja etteheidetest valitsuse pihta väljarände teema taustal, pannes üldise rahulolematuse ja väljarände teema ühte.

Samas oli positiivne see, et kriitikanootide ja etteheidete kõrval oli suhteliselt palju ka **lahendusi pakkuvaid ideid**. Ehk teisisõnu üks diskursus, mis ühtselt seda valdkonda läbis, oli lahenduste ja võimaluste pakkumine. Ideede pakkumine näitab tugevat kaasa mõtlemist, julgust arvamust avaldada ja tunnet, et valitsuse ja riigijuhtide tasandil on võimalik midagi öelda, kaasa mõelda ja et on võimalus ideede kuulda võtmiseks. Dialoog ja mitmekülgne suhtlus kodanike ning võimulolijate vahel on samuti üks demokraatliku riigi tunnus. Ühelt poolt kodanikel on ju alati õigus ja vabadus oma arvamust avaldada, olgu nad siis nn lihtinimesed või arvamuslimidrid. Hoopis teine aspekt on see, kas nad seda teha tahavad ja julgevad. Mida usaldusväärsem on ühiskond ja üldine hoiak uute ideede ning lähenemiste osas, seda tugevam on inimeste soov kaasa rääkida ja oma mõtteid jagada. Analüüsides empiirilist materjali, jäi silma, et lahendusi pakutakse tõesti rohkelt ja seda erinevatelt tasanditelt. See näitab, et usaldus ja soov kaasa rääkida on suured. Järelikut on ka ajakirjandus ja meedia üldiselt inimestele suhteliselt kättesaadav, et läbi selle on võimalus oma arvamust avalikuks teha. ERR's oli küll vaid paar üksikut arvamustlugu, kuid üldiselt erameediasse on nn lihtkodanikel veelgi kergem pääseda. ERR portaalil oli nõu andvateks allikateks lisaks paarile aktiivsele nn tavakodanikule ka endisi poliitikuid, praegusi ühiskonnategelasi ja arvamuslimidreid, samuti professoreid ja rahvastikuteadlasi.

Analüüsist selgus, et tugevalt läbis tekste **hirmutamise ja paanika tekitamise diskursus**. See haakub tugevalt probleemi taastootmise diskursusega, kuid läheb veelgi sügavamaks ja suuremaks. Probleemi taastootes sellest lihtsalt räägiti, suhteliselt neutraalselt ja faktipõhiselt. Väljarände teema hirmutamise osas oli aga kasutatud sõnad ja üldine modaalsus oluliselt jõulisemad ja negatiivsemad. Hirmutati näiteks minevikuga, raudse eesriide ja väljapääsulubadega. Justkui oleks kaks varianti - piirid on kas täiesti avatud ja inimestel on täielik voli minna ja olla, kus tahavad ning samal ajal selle kritiseerimine on tabu või siis teine äärmus, mis piirab liikumisvabadust täielikult. Antud laused ja väited olid kontekstis, kus kaitsti lahkujaid, kritiseerides kritiseerijaid. Toodi välja, et kõigil on õigus minna ning keegi ei soovi tagasi kunagisi aegasid. Samuti öeldi, et Eesti liigub “demograafilisse auku”, mille tõsidust valitsus ei tunnista, et väljaränne on eesti keelele otsene oht ning et iga lahkuja mõjutab eesti keele tulevikku. Taolised jõulised ja varjamatud diskursused mitte lihtsalt ei taastoda ja kinnista arvamust, et Eestis on väljarändega tugevad probleemid, vaid lausa tekitavad hirmu ja paanikat.

Lisaks on juures ka probleemi mastaabsuse diskursus, mida eelmisest väljatoodud diskursusest esines mõnevõrra tagasihoidlikumalt. See diskursus toodab arvamust, et väljaränne pole mitte üksnes poliitikute ja valitsuse probleem, vaid see on kogu Eesti ühiskonna murekoht. Rõhutatakse mitmeid kordi, et iga Eestist lahkujat on vastutav, iga perekond, kes lubab oma lähedasel minna, kannab enda õlgadel koormat ning kõik välismaal elavad inimesed on osake sellest suurest probleemist. Räägitakse riigist, ühiskonnast, rahvast tervikuna. See on meie kõigi probleem, ütlevad poliitikud. Ühelt poolt tundub see kui vastutuse hajutamine ning teistele edasi kandmine, teiselt poolt jälle rahva kaasamine ja selle tõsidusele justkui avalikult otsa vaatamine.

Peamised tähendused, mida tekstiga väljarändest konstrueeritakse

Lugedes tekste põhjalikult ning analüüsid neis ilmnenu diskursusi, selgub, et väljarändest konstrueeritakse mitmeid erinevaid tähendusi. Läbi artiklite püütakse rahvale selgitada probleemi, millega meie ühiskond hetkel silmitsi seisab, seda täpsemalt kirjeldades, lahendusi pakkudes ja ka asjaosalisi kritiseerides.

Ühelt poolt on väljaränne statistiline näitaja, mis kasvab ja kahaneb, olles mõjutatud mitmetest suurtest ühiskondlikest aspektidest. Väljaränne tuleb igal aastal päevakorda, kui Statistikaamet avalikustab rahvaarvu. Kuna rahvaarvu mõjutab lisaks surmadele ja sündidele ka sisse- ja väljaränne, siis sellest igal kevadel kasvõi põgusalt ka räägitakse. Sellest nurgast vaadatuna on tegemist statistiliselt oluliste näitajatega.

Teisalt tundub mulle, et väljarändest tekitatakse natuke liiga suur probleem. Hirnutamise ja paanika tekitamise diskursused olid sedavõrd tugevad, et tekitasid isegi kriitiliselt lähenedes soovi kohe midagi ette võtta. Tekkis tunne, justkui oleks eesti keele, rahvuse ja kultuuri püsijäämine realses ja tõsisel ohus. Pidevalt sarnaste lausetega (näiteks “rahvaarvu vähenemisest”) kinnitati ja taasloodi hinnang, et tegemist on probleemiga ning mastaabsuse diskursus suurendas probleemi ulatust iga indiviidini. Rahvale, ühiskonnale tervikuna ja ka võimulolijatele püüti arusaadavaks teha asjaolu, et väljaränne on suur ja selle vähendamiseks tuleb midagi ette võtta. Ühiskondlik aktiivsus näitab, et teema on oluline mitmel erineval tasandil ja mida rohkem sel teemal sõna võetakse, seda enam tekib ehk ka lahendusi ja asjaosaliste aktiivset huvi.

Tekstidel on alati eesmärk

Igal tekstil on mingi eesmärk, mõte ja idee, mis kõik on tugevalt seotud ka kontekstiga. Ajakirjanduse põhiliseks ideeks McQuaili järgi on olla objektiivselt informatiivne, vahendates infot lugejate ja auditooriumini. Samuti on meedial oluline roll ühiskondlike küsimuste osas, sest vähe on neid teemasid, mille suhtes ei arvestataks meedia seisukohtade ja positiivsete või negatiivsete hoiakutega. Meedial on tohutu mõju ja ulatus ning see võib olla üks teatud eesmärkidest. Suure auditooriumini jõudmine on paljude sõnavõtude eesmärke. ERR portaalis ilmuvate uudiste puhul juhtub sageli, et neid refereeritakse erameedias, tänu millele jõuavad uudised veelgi suuremate massideni.

Ka Fairclough' hinnangul on meediatekstide eesmärk lisaks tegelikkuse peegeldamisele ka sellest omade versioonide loomine. Ehk meedial on eesmärk luua mingi pilt tegelikkusest, mis oleks ühel või teisel moel kasulik. Kasulikkus võib olla kultuuriline ja ühiskondlik, aga ka poliitiline ja seotud võimuvõitlusega. See, et väljarändest räägitakse eriti rohkelt poliitikute ringkonnas ja läbi nende ka meedias, näitab samuti, et tekstil on tõenäoliselt ka poliitilised eesmärgid. Valijaid püütakse ja meelitatakse ju kogu aeg, ka valimistevälisest aega. Rahvusluse ja eestluse hoidmise teemal rääkimine, tuues sisse väljarände kui tekitatud probleemi, puudutab paljusid inimesi.

ERR tekstide eesmärk on ka rahvusluse, õigluse, objektiivsuse ja eetilise kandmine. Erameedia võib endale lubada kallutatust ja tugevamat mõjutatust erinevates tekstiloomes protsessides, kuid rahvuslik ringhääling seda lubada ei tohi. Seega võib nende meediatekstide eesmärk olla justkui juhtlipu näitamine, ajakirjandustaseme hoidmine ning rahva ja riigi teenimine neid kahte ühendades.

Stuart Hall ütleb, et igal tekstil on oma eesmärk ja need eesmärgid on teadlikult valitud kommunikaatorite endi poolt. Neid teateid edastatakse ja kodeeritakse ideoloogilistel ja institutsioonilistel eesmärkidel. Nii võib ka ajakirjandustekstidel, mis antud juhul seotud väljarändega, olla sügavamad ja paljutähenduslikumad eesmärgid kui esmapilgul võib tunduda. Kantakse erinevaid ideoloogiaid, uskumusi ja arusaamu, tekitatakse kokkuhoidu ja samas ka eraldatuse ning meie-nemad tunnet. Mida rohkem kantakse tekstides kokkuhoiu ideoloogiaid ja diskursusi, seda enam võib ka auditooriumi seas tekkida ühtsustunne ja soov Eestisse jääda või siia naasta.

Statistilised andmed ja nende kooskõla esinenud diskursustega

Üheks minu uurimistöö eesmärgiks oli lisaks diskursustele analüüsida ka seda, et kas ja kui palju läheb meedia loodud pilt kokku statistiliste numbritega. Ehk et kas need diskursused ja see üldine modaalsus ning hoiak, mis lugejani läbi artiklite jõuavad, on vastavuses statistiliste andmetega või ehk on seal mõningane erinevus. Sest meedial on ju võime probleeme suurendada, aga ka vähendada. Sestap võibki statistika näidata, et numbriliselt on tegemist väiksema, suurema või võrdväärse probleemiga kui meedias sellest räägitakse.

Statistiliselt on näha, et üle-eelmisel aastal, 2013, oli väljaränne viimase üheksa aasta kõige kõrgem, ulatudes natuke enam kui 6700 inimeseni. Eelmisel aastal oli see number aga oluliselt madalam - 4600 inimest. Alates 2007. aastast on väljaränne Eestis kogu aeg suurenenud, vaid viimasel aastal see järsult vähenes. Selles võtmes vaadatuna on väljarändest rääkimine, selle probleemi tutvustamine, selle üle diskuteerimine ja taastootmine õigustatud ning arusaadav. Pikalt on tegemist olnud üha suureneva probleemiga Eesti ühiskonnas. Vahepeal on meediast läbi käinud ka laused, et Eestist on mõnel aastal välja läinud umbes 10 000 inimest. Ametlik statistika näitab küll maksimaalset lahkujate arvu 6740, kuid meeles tuleb pidada, et statistika kajastab vaid ametlikke registreerumisi. Seda, palju väljarändajaid tegelikult võib olla, ei tea. On ju väljaränne niivõrd pikk protsess, et selle teadvustamine ja ametlik registreerimine võiva võtta palju aega.

Samas seaksin ma ikkagi kahtluse alla, kas väljarändega seotud küsimused on tõesti nii suured, et õigustaksid ja vajaksid artiklites esinenud hirmutamise ja paanika tekitamise diskursusi. Loomulikult peame me kõik mõtlema oma perekondlikele väärtustele, riigi julgeolekule ning rahvuskultuuri säilimisele, aga justkui hirmutamine raudse eesriidiga tundub ikkagi liiast olevat. Seda enam, et Eestisse on ka sisseränne üsna aktiivne. Üle-eelmisel aastal see oluliselt tõusis, eelmisel aastal langes, kuid rahvastikuteadlaste hinnangul rändavad välja eelkõige muust rahvusest, sisse aga eesti rahvusest inimesed. Nagu öeldi ühes analüüsitud artiklis, siis see tendents muutvat eesti rahvastiku kvaliteetsemaks ehk aina suurem hulk rahvastikust on eestlased. Kui rahvaarv ongi väiksem, siis kõrgema kvaliteedi puhul ei peaks muret tundma ka traditsioonide ja kommete säilimise pärast.

ERR'i positsioonist lähtuvad artiklite analüüsi tulemused

1. juunil 2007. aastal loodud Eesti Rahvusringhääling kannab Eesti meediaruumis olulist ja justkui isegi ankru rolli, sest selle toimimiseks on vastu võetud lausa eraldi seadus ning pea kogu rahastus tuleb riigi eelarvest. Seetõttu on tähelepanu, nõudmised ja reeglid rahvusringhäälingu suhtes kõrged ja karmid. Tegemist on ametliku riikliku meediakanaliga, mille kohustus on edastada võimalikult mitmekesisest programmi ja olla seda tehes sõltumatu ja ainult seadusest lähtuv. Paljud erameedia tekstid lähtuvad ERR uudistest, kasutades sama algmaterjali ja lähenemisi. Kuna ERR hõlmab endas nii tele kui raadio, siis on sealsetel uudistel eriti suur kandepind ja sellega koos ka vastutus ning mõju.

Meediatekstidel on üldse suur mõju, kuid rahvusringhäälingu vastu kehtiv kõrgem usaldus ja huvi tõstavad ERR kanalid eriti tähelepanu keskpunkti. Inimesed suhtuvad ERR uudistesse usalduse ja austusega, õhtune uudistesaaade Aktuaalne Kaamera on jätkuvalt populaarne ja üks peamistest tarbitavatest uudistesaadetest. Isegi seadusesse on sisse kirjutatud, et ERR peab oma teemade valikul ja edastamisel olema objektiivne ja kallutamata. Kuigi Fairckough' järgi ei saa ükski meediatekst olla objektiivne, siis usub auditoorium rahvusringhäälingut tõenäoliselt oluliselt rohkem kui erameediat. Hall ütleb, et meediatekst ei saa seda enam olla kallutatud, et temasse on mitmes etapis pandud mitmesugust konstruktivismi. See seab aga kahtluse alla, et kui meediatekst ei saa olla tõde, puhas ja objektiivne, siis miks usaldatakse rahvusringhäälingut rohkem kui erameediat? Mõningane kallutus võib olla aktsepteeritud ja tolereeritud, kuid päris propagandat soovivad vähesed lugeda. Justkui pöördatakse oma soovidega saada audentset ja reaalsust peegeldavat meediat ERR poole, mõistmata ja kriitiliselt hindamata ka ERR enda kallutatust, mõjutatust ja valikutest kantud olekut. Siiski tuleb artiklite analüüsist välja, et kuigi tekstides esinesid tugevad ja mitmekülgsed diskursused, siis olid need tõenäoliselt pigem allikate poolt konstrueeritud, mitte ERR toimetajate endi poolt kokku pandud. Pealkirjades ja sisus kasutati palju otsekõnet ning konkreetselt allika sõnu, tõlgendamise ja interpreteerimise ruumi oli jäetud vähe. See näitab, et kuigi diskursused olid tugevad, hoidis ERR ikkagi üsna tugevat objektiivsuse ja kallutamatus joont, vahendades vaid allikate tugevaid väiteid.

Auditooriumi kõrge usaldus ja rohke tarbimine ERR uudisteportaali suhtes tõstab nende tekstide tähendust ja vastutust teistega võrreldes kõrgemale tasemele. Iga edastatud artikkel ja uudis kannavad endas märgilist tähendust, mis loovad ideoloogiaid ja uskumusi ühiskondlikul ning rahvuslikul tasandil. Meediatekstide sisu peab olema kvaliteetne ja mitmekülgne, kajastades asjaolude erinevaid tahke. Mida suurem on meediakanali auditoorium, seda suurem on mõju. Mida suurem on mõju, seda suurem on vastutus ning seda kõrgem peab olema ka kvaliteet. ERR tekstide analüüs näitas selgelt, et väljarände teemadel oli terve aasta jooksul tehtud vaid paar üksikut arvamust, ülejäänud olid kõik uudised, mis oma olemuselt kannavad juba suuremat objektiivsust ja neutraalsust. Tundub, et ERR justkui arvestaks oma tugevama positsiooni ja võimalusega, et teised meediakanalid refereerivad nende toodetud tekste sageli.

Esinenud diskursuste kokkuvõte ja üldistamine

Tekst on suhtlusvahend, läbi mille on võimalik edastada palju avalikke ja varjatuid sõnumeid. Denis McQuaili kriteeriumite järgi peaksid meediatekstid olema objektiivsed, eriti uudistel on ranged objektiivsuse määratlused. Uudised, mis moodustasid antud töö peamise empiirilise materjali, saavad oma olemuselt olla pealtnäha küll objektiivsed, kuid üdini ausat, tõelist ja diskursusteta meediat pole võimalik toota. Norman Fairclough'i järgi kannab iga tekst endas mingeid tähendusi ja on reaalsuse looja, mitte selle 100 protsendiline peegeldus. Nii on ka igal ERR uudisteportaali artiklil omad eesmärgid, tulemused ja diskursused, mida see kannab.

Lähtudes artiklite analüüsile kriitilise diskursusanalüüsiga, tuli üsna kiiresti ilmsiks, et tekstid tõepoolest kannavad endas mitmeid tugevaid ja rohkem või vähem varjatuid diskursusi. Manifestne sisu räägib küll väljarändest, kuid tihtipeale rääkisid tekstid ja allikad ka millestki muust. Oli see siis mure rahvusluse ja keele püsima jäämise pärast või kriitiline noot valitsuse suunal. Palju oli ka hirmutamist ja lahenduste pakkumist.

Välja rändamine on probleemi kõige silmapaistvam osa, kuid tegelikult on see ju seotud paljude erinevate valdkondade ja etappidega. Ühelt poolt võib valitsus küll öelda, et inimesed tulgu kodumaale tagasi, aga teisalt peab vaatama, kas ja milliseid elutingimusi neile siin pakutakse. Kas täidetud on elementaarsed põhivajadused kodule, tööle, lasteaiakohtadele, milline on elatustase ja ühiskondlik suhtumine väliseestlaste naasmise osas? Läbi artiklite ühelt poolt allikad ja ühiskond üldiselt kutsuvad mujal elavaid eestlasi

tagasi kodumaale, teisalt hoitakse lahkujaid manipuleerides tagasi. Kord julgustatakse noori maailma avastama ja kogemusi omandama, seejärel süüdistatakse lahkujaid ja pannakse nendele vastutus eesti keele ja kultuuri püsijäämise ees.

Kokkuvõte

Käesolevas magistritöös analüüsisin väljarände kujutamist Eesti Rahvusringhäälingu veebiportaalis uudised.err.ee 2014. aastal. Kokku analüüsisin 21 erinevat artiklit, millest 16 olid uudised, 3 arvamused ja 2 olid olemused. Väljarände kujutamisel keskendusin erinevatele diskursustele, mida meediatekstid endas kannavad ning analüüsisin, kuidas võivad taolised diskursused mõjutada väljarände probleemist aru saamist, selle edastatamist ja mõtestamist.

Iga tekst sisaldab endas diskursusi ehk teksti kontekstis. Diskursus on viis, kuidas millestki räägitakse ning just see viis annab tarbijale edasi hoiakuid ja suhtumist. Tihtipeale pole need edastatavad ja lausetesse ning üldteksti sisse pandud diskursused tahtlikud, vaid tulevad alateadlikult looja enda uskumustest ja tõekspidamistest. Samas on võimalik diskursusi lisada ka tahtlikult, edastades mingist teemast rääkides alateemana ka teatud muud ideed ja seisukohad, mida tahetakse peateemaga siduda. Nii ongi oluline kontekst, milles millestki räägitakse, sest ühtne tervik moodustub tarbijate peades kindlasti.

Igal tekstil on tähendus ja eesmärk. Meediatekstide eesmärk peaks eelkõige olema informatsiooni jagamine, kuid erinevatel žanritel on ka erinevad eesmärgid. Antud uurimustöös analüüsisin kõige enam uudise žanrit ja see oli ka kõige huvipakkuvam žanr, sest tegemist on meediateksti vormiga, mis oma olemuselt peab olema kõige objektiivsem, neutraalsem ja realsust peegeldavam. Arvamusartiklite eesmärk ongi kellegi subjektiivset arvamust avaldada, kuid uudise eesmärk on vaid informeerida ja vahendada teadmisi. Seetõttu on uudislugudes esinevad diskursused olulised ja põnevad, andes palju informatsiooni väljaande ja teema kohta ühiskonnas.

Diskursuste uurimine on oluline, sest auditorium usaldab meediat ning ammutab suure osa oma igapäevastest teadmistest ja arusaamistest Eestis ja maailmas toimuvast just meediast. Meedia tarbimine on paljudele inimestele seotud teatud kindlate rituaalidega ning meediat austatakse. Kui erameediale lähenetakse tihtipeale mõningasse huumori ja kriitika prisma, siis Rahvuslikul Ringhäälingul on ühiskonnas eriti tugev ja vastutusrikas

roll. Lisaks usaldusele peab see kandma endas ka mitmeid kultuurilisi ja hariduslikke eesmärke. Inimesed eeldavad rahvuslikult ringhäälingult kvaliteetset sisu ja tugevat objektiivsust, iseseisvust ja sõltumatust. Seetõttu oli huvitav analüüsida just rahvusliku ringhäälingu veebiportaali ning suure osa uudiste žanre, sest neil kõigil - nii ERR'l kui meediakanalil ning ka uudisel kui žanril - on peal tugevad nõudmised ja kriteeriumid.

Uurimustöös keskendusingi väljarände kujutamisele ning sellele, kuidas ERR siis ikkagi seda teemat kajastab ja millist pilti sellest vormib. Artiklite analüüsis tuli selgelt välja, et väljarändest rääkides anti uudisteportaalides edasi väga mitmeid erinevaid varjatuid ja varjamatu diskursusi. Mitmetes kohtades oli tegemist varjamatu diskursustega ehk öeldi otse välja, mida lisaks väljarändele veel silmas peetakse ja millest rääkida tahetakse. Tekst saab sisaldada aga ka infot nõ "ridade vahel" ehk peidetud või varjatul kujul. Nii tulevad sõnumid ja edastatavad tähendused esile alateadlikult, tonaalsuse ja sõnakasutusega loodud hinnangust. Sageli ei pruugigi aru saada, et mis tekstis otseselt meid mõjutab, kuid üldine sõnakasutus või isegi sõnade järjekord annavad meile edasi suhtumise ja teksti eesmärgi. Nii oli ka ERR'i mitmetes artiklites üsnagi palju varjatuid diskursusi, mis väljendasid endas muret rahvusluse ja eesti tuleviku üle, samuti kriitikat nii võimulolijate kui ka lahkujate pihta. Vahel öeldi süüdistused, lahenduste pakkumised, kriitika ja laitmise-kaitsmine otse välja, vahel tehti seda varjatult ja "läbi lillede". Mis on aga selge - tekstides ilmnemine mitmeid tugevaid diskursusi ehk ERR uudisteportaali uudised (ja teised analüüsitud artiklid) polnud objektiivsed ja erapooletud.

Peamised esinenud diskursused olid praeguste ja endiste võimulolijate kritiseerimine, hirmutamise ja paanika tekitamine, lahkujate kaitsmine, aga ka lahkujate süüdistamine, probleemi taastootmine ning selle ulatuse laiendamine (tegemist on kogu Eesti rahva probleemiga), keele ja kultuuri muretsemine ning üldine mure Eesti tuleviku pärast. Lisaks eelnevatele ilmes ka lahenduste pakkumise diskursus ehk pakuti üsna palju mitmetel erinevatel tasanditel lahendusi väljarände probleemi vähendamiseks.

ERR portaalides avaldatud artiklite pildid ja pildiallkirjad olid väga tagasihoidlikud ning neutraalsed, kandmata endas üldjuhul mingeid eriliselt tugevaid diskursuseid. Pealkirjades leidis aga mitmeid erinevaid eelpool nimetatud diskursusi. Üldiselt saabki analüüsist järeldada, et ERR ise tugevalt väljarände teemal sõna ei võta ja autorite

arvamust ning hoiakut lugudesse sisse ei pane. Kasutatakse palju allikate sõnu ja otsekõnet, väiteid ja lauseid ning oma sõnadega neid ei refereerita. See justkui säilitab ERR'i enda neutraalsuse ja erapooletuse ning lubab vahendada lihtsalt teiste inimeste inimeste arvamusi. Siiski pole tekstid diskursustevabad, sest ka teiste inimeste mõtete vahendamisel pannakse tekstide loomise protsessi mitmetel tasanditel konstruktiivsust ja diskursuseid sisse. Ehk et ERR tekstid kannavad endas mitmeid diskursuseid, mis on konstrueeritud originaalallikate poolt, kuid edasi kantud ERR uudiste kaudu.

Lähtudes teoreetilisest materjalist, mille kohaselt on meedial suur vastutus kogu ühiskonna ees, sest inimesed usaldavad ja austavad meediat, on erinevate diskursuste esinemise uurimine minu hinnangul oluline. See näitab selgelt ära, et kuigi üks või teine meedium ja žanr võib pealtnäha tunduda objektiivne ja reaalsust peegeldav, siis tegelikult on seal mitmeid diskursusi ning konstruktiivsust. Olles ka ise ajakirjanduses igapäevaselt tegev, tean, et ajakirjanikel ei jää sageli aega ega võimalust oma loodud teksti kriitiliselt üle lugeda, analüüsides edasi antavaid diskursusi. Tekstides on alati diskursused, lihtsalt tehakse autori ja ka toimetajate poolne valik, et millised need diskursused olema peavad. Seetõttu leian, et objektiivset meediat, millest McQuail rääkis, ei eksisteeri sel puhtal ja selgel kujul. Nõustun Faircloughiga, et meedia loob reaalsust ning tekstide loomine pole objektiivne, vaid seotud mitmete konstruktiivsete moonutustega. Kõik on valikute ja otsuste küsimus ning iga valik on juba subjektiivne. Nii ei saa ka meedia kunagi minu hinnangul olla täielikult objektiivne, sest absoluutselt kõike pole võimalik vahendada ja tahes-tahtmata tuleb teha subjektiivseid valikuid.

Antud teemat saaks edasi uurida, kui analüüsida näiteks ERR uudisteportaali toimetuse seisukohti ja nende enda teadlikkust edasikantavatest ning esinevatest diskursustest. Huvitav oleks tead, et milline on toimetusepoolne seisukoht ja arusaam diskursustest, meedia kallutatusest ja nende enda subjektiivsusest. Samuti oleks võimalik antud teemat edasi uurida auditooriumi poole pealt, küsitledes inimesi ja uurides, et mida nemad arvavad väljarände probleemi suurusest ning kas nad on tajunud ka erinevad alamteemasid seoses selle probleemiga. Huvitav oleks teada saada, et kas auditooriumi hinnangul üldse on mingeid alamteemasid või lisamuresid seoses väljarände kujutamisega.

Üheks töö eesmärgiks oli ka analüüsida, kuidas võivad need artiklites esinenud diskursused mõjutada inimeste ja ühiskonna arusaamu väljarände olulisusest. Arvan, et esinenud diskursused tekitavad inimestes suuremat muret, hirmu ja kartust ning arvamust, et väljaränne on Eestis tõeliselt suur probleem. Lisahirmu tekitab veel esinenud võimulolijate süüdistamine, mille kohaselt valitsus ei võta väljarände teemat piisavalt tõsiselt. See kõik tekitab inimestes tunde, et meil on tõeliselt suur probleem käes ning võimulolijad ignoreerivad ja eiravad seda. See ei tekita usaldust, pigem vastupidi - vastuolu ja rahulolematust rahva ja valitsuse vahel.

Antud töö saavutas püstitatud eesmärgi ehk analüüsi ERR uudisteportaalil 2014. aastal ilmunud artikleid väljarände teemal, leiti süvendatud lugemisel erinevad esinenud diskursused ning analüüsi nende võimalikku mõju ühiskonnale ja rahvastikule tervikuna.

Kasutatud kirjandus

- Aava, K., & Salumäe, Ü. (2013). *Meedia ja mõjutamine*. Tallinn: Kännimees.
- Bauer, R. A., & Bauer, A. (1960). *America, Mass Society and Mass Media*. Journal of Social Issues.
- Dijk, T. van. (1991). *Racism and The Press*. London: Routledge.
- Eesti Entsüklopeedia. (17.04.2015). Algallikas. http://entsyklopeedia.ee/artikkel/rahvastiku_ränne_eestis
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis*. Boston: Addison Wesley.
- Fairclough, N., & Woodak, R. (1997). *Discourse as Social Interaction*. van Dijk, T. A. (ed.). London: Sage.
- Fairclough, N. (2000). *New Labour, New Language?*. London: Routledge.
- Fairclough, N. (2000). *Critical discourse analysis in transdisciplinary research*. WODAK, Ruth; CHILTON, Paul (eds). A New Agenda in (Critical) Discourse Analyses. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Foucault, M. (2011). *Teadmine, võim, subjekt*. Tallinn. Varrak.
- Gamson, W., & Modigliani, A. (1989). *Media Discourse and Public Opinion on Nuclear Power: a Constructivist Approach*. American Journal of Sociology.
- Glasgow Media Group. (1985). *War and Peace News*. Milton Keynes: Open University Press.
- Hall, S. (1980). *Coding and Encoding in the Television Discourse*. Culture, Media, Language. London: Hutchinson.
- Hartman, P., & Husband, C. (1974). *Racism and Mass Media*. London: Davis Poynter.
- Hennoste, T. (2001). *Uudise käsiraamat*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Jensen, K. B., & Jankowski, N. (1991). *A Handbook of Qualitative Methodologies*. London: Routledge.

Kasik, R. (2008). *Meediateksti analüüs: eesmärgid ja metoodika*. – Reet Kasik (toim.). Tekstid ja taustad. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Keane, J. (1991). *The Media and Democracy*. Oxford: Polity.

Krjukov, A. (15.08.2014). Rahvastikuteadlane: väljarände võimalus on vaba ühiskonna tunnus. Algallikas: <http://uudised.err.ee/v/arvamusfestival/1aaca4e0-907b-413c-a24c-c0f7b0cd0ee1>

Kepplinger, H. M., & Habermeier, J. (1995). *The Impact of Key Events on the Presentation of Reality*. European Journal of Communication.

Lang, G. ja Lang, K. (1981). *Mass Communication and Public Opinion: Strategies for Research, Social Psychology: Sociological Perspectives*. New York: Basic Books.

Machin, D., & Mayr, A. (2012). *How to do a critical discourse analysis*. Sage Publications Ltd. London.

McQuail, D. (2000). *McQuail's Mass Communication Theory*. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.

Nael, M. (2014). Helo Meigas: väljarände tasakaalustamiseks peaks suurendama sisserännet. Algallikas: <http://uudised.err.ee/v/arvamusfestival/24badb74-7170-4a58-8888-4a9685bb2ebf>

Oidermaa, J.-J. (2015). Rahvatikuteadlane: väljarände varjus kasvab jõudsalt sisseränne. Algallikas: <http://novaator.err.ee/v/yhiskond/2bff42c4-bf1a-4cf6-b98d-c5a359432dfc>

Phillips, L., & Jorgensen, M.W. (2002). *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: Sage.

Rosengren, K. E. (1981b). *Mass Media Sicut Change: Some Current Approaches*. Mass Media and Social Change. Beverly Hills, CA: Sage.

Statistikaamet. (11.01.2014). Tabel nr RVR03. Algallikas: <http://www.stat.ee/34274/?highlight=väljaränne>

Shoemaker, P. J., & Reese, S. D. (1991). *Mediating the Message*. New York: Longman.

Schulz, W. (1988). *Media and Reality*. Käsikirjaline konverentsiettekanne Sommatie konverentsiks. Veldhoven, Holland.

Tammur, A. (2013). *Eesti välisränne 2012. aastal ja 2011. aasta rahvaloenduse andmetel*. Rahvastiku- ja sotsiaalstatistika osakond, Eesti Statistikaamet. Eesti.

Tarum, H. (2014). *Eesti tööealise elanikkonna väljarändepotentsiaal aastal 2013*. Poliitikaanalüüs. Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 2/2014. Sotsiaalministeerium.

Van Leeuwen, T., & Wodak, R. (1999). *Legitimizing immigration control: A discourse-historical analysis*. Discourse Studies.

LISA A

Töös analüüsitud artiklite loetelu

1. Eesti rahvaarv kahanes 1,31 miljonini. 17.01.2014
2. Rahvastikugeograaf: viie aastaga väljaränne kahaneb. 17.01.2014
3. Jaan Männik: väljarände küsimus on lahti rääkimata. 01.02.2014
4. Tsahkna rahvastiku vähenemisest: lastele tuleb anda valimisõigus. 21.01.2014
5. Kristina Kallas: valitsus ei tunnista väljarände tõsidust. 20.02.2014
6. Endine sotsiaalminister rahvastiku vähenemisest: vajame ühiskondlikku kokkulepet. 26.02.2014
7. Martin Ehala peab Tartus loengu eestluse tulevikust. 10.03.2014
8. Annika Uudelepp: kolm teemat, mida järgmine valitsus peaks tõsiselt võtma. 14.03.2014
9. Graafik: sisseränne Eestisse suurenes, kuid välja rännati ikka rohkem. 22.05.2014
10. Helo Meigas: väljarände tasakaalustamiseks peaks suurendama sisserännet. 15.08.2014
11. Lukas: praegused Eestist lahkujad on mugavus- ja lodevuspagulased. 20.08.2014
12. Ministrid mõistsid Tõnus Lukase “mugavuspagulase” hinnangu hukka. 21.08.2014
13. Rahvastikuteadlane: “mugavuspagulasteks” väljarändajaid nimetada ei saa. 21.08.2014
14. Tsahkna: Eestist lahkunute üle ei tohiks kohut mõista. 21.08.2014
15. Michal: tegutsemine avatud maailmas pole mugavus. 21.08.2014
16. Lukas: lodevad on need, kes on läinud mugavama elu peale Eestit kritiseerides. 21.08.2014
17. Helen Eelrand: meie, lodev-eestlased. 23.08.2014
18. Ekspert: noorte tagasitoomine Eestiss ei ole omaette eesmärk. 11.09.2014
19. Katrin Pihor: Eesti jaoks kadunud noored? Ei, hoopis kasutamata võimalus. 10.10.2014
20. Professor Ehala: väljaränne on eesti keele kestvusele otsene oht. 27.11.2014
21. Professor: Eeti vajab läbimõeldud poliitikat välismaal elavatele rahvuskaaslastele. 27.11.2014